

Master thesis in Sociology, 30 higher education credits

Ett riktigt brott
En rapport om polisens utredningar av mäns våld mot kvinnor

Susanna Johansson

Supervisor: Sara Uhnöo

Semester Spring 2020

Abstract

Rapporten undersöker brottsutredning på polisens enhet Brott i nära relationer (BNR) i Storgöteborg med syfte att undersöka hur diskursordningen ser ut. I undersökningen används Norman Faircloughs tredimensionella kritiska diskursanalys av två intervjuer och fyra utredningar. Resultat visar att det finns en diskursordning inom BNR som innehåller organisationsdiskursen, feministiska diskursen, könsdiskursen, våldsdiskursen och kategoridiskursen. I denna diskursordning var organisationsdiskursen och kategoridiskursen dominerande och korrelerade med våldsdiskursen och könsdiskursen i bedömningen om vilka ärenden som fortsätts utredas och vilka som läggs ned. Den feministiska diskursen används på BNR men har inte integrerats till fullo i utredningsarbetet och används inte konsekvent. Slutsatsen är att diskursordningen i kombination med få resurser bidrar till att utredningsarbetet av brott gällande mäns våld mot kvinnor försvåras och att få ärenden drivs vidare till åtal. För förändring krävs politiskt styrda åtgärder för polisorganisationen gällande ekonomi, utbildning och civila utredare för BNR enheter i landet.

Nyckelord: polisutredning, brott i nära relation, diskurs, diskursanalys, misshandel, mäns våld

Innehållsförteckning

Abstract.....	2
1. INLEDNING	
1.1 Skulden är inte vår.....	4
1.2 Att rikta fokus på våldet.....	4
1.3 Problemformulering.....	5
1.4 Syfte och frågeställningar.....	5
2. TIDIGARE FORSKNING	
2.1 Våldets politiska historia.....	5-6
2.2 Polisens hantering.....	6-8
2.3 Straffmätning/straffrätt.....	8-9
2.4 Mitt forskningsfönster.....	9
3. TEORI	
3.1 Socialkonstruktionism.....	10
3.2 Diskurs.....	10
3.3 Separationsvåld.....	11
3.4 Att göra kön.....	11-12
3.5 Normaliseringsprocessen.....	12-13
3.6 Straffrätt och mäns våld mot kvinnor.....	13-14
4. METOD	
4.1 Reflexivitet.....	14-15
4.2 Kritisk diskursanalys.....	15-16
4.3 Faircloughs tredimensionella diskursanalys.....	16-17
4.4 Tillvägagångssätt.....	17-18
4.5 Urval.....	18
4.6 Etiska ställningstaganden.....	18
5. RESULTAT	19
5.1 Feministiska diskursen.....	19-24
5.2 Organisationsdiskursen.....	24-32
5.3 Våldsdiskurs.....	32-37
5.4 Könsdiskursen.....	37-45
5.5 Kategoridiskursen.....	45-51
5.6 Sammanfattande analys.....	51-54
5.7 Slutkommentar.....	54
Litteraturreferenser.....	55

1.1 Skulden är inte vår

Rubriken till detta inledningskapitel, *Skulden är inte vår*, är ett påstående som skildrar komplexiteten i samhällsproblemet mäns våld mot kvinnor, både inom politik och i brottsutredning. Vart skulden och ansvaret för detta våld ligger är och har varit föremål för diskussion, forskning, politiska ställningstaganden och reformer. När en läser titeln kan en antingen tillskriva gärningsmannen skulden då han utfört våldshandlingen, tillskriva kvinnan skulden, som antas ha provocerat mannen att agera våldsamt, eller lägga skulden på en strukturell nivå och referera till exempelvis polisarbete, lagar och jämställdhetsarbete. Den kunskap och utgångspunkt en har om våldet beror på vilken *diskurs* man utgår ifrån. En diskurs karakteriserar ett visst sätt att tala, tänka och resonera kring ett visst samhällsfenomen (Winther, Jorgenssen, Phillipps, 2000:7), i detta fall mäns våld mot kvinnor. Rapporten utgår från Wendt Höjers feministiska forskning om den samhälleliga offentliga diskursen om mäns våld mot kvinnor som har som utgångspunkt att skulden för våldet inte tillhör kvinnorna, utan främst beror på maktojämliketen mellan könen (2002). Nedan ges en bredare samhällskontext till problemet mäns våld mot kvinnor.

1.2 Att rikta fokus på våldet

Första veckan i mars, 2013 föll ännu en kvinna offer för en mans våld, trots att kvinnan gjort polisanmälan och ansökt om kontaktförbud (GP, 2013), det vill säga använt sig av de samhällsfunktioner tillgängliga för att skydda sig från våld. Den uppmärksammade omfångsundersökningen *Slagen dam* (2001), visade på omfattningen av våld i nära relationer, speciellt mäns våld mot kvinnor, i Sverige. Resultatet visade att var fjärde kvinna över femton år, någon gång drabbats av våld eller våldtäkt från en närstående (Lundgren, 2001).

Våld mot kvinnor uppmärksammades i juni av WHO (2013) och definieras numer som ett folkhälsoproblem av epidemiska mått. Man räknar med att cirka 30% av världens kvinnor är drabbade (WHO, 2013). FN anser att våldet är ett brott mot mänskliga rättigheter (Regeringskansliet, 2004) och ingick 1993 en deklaration för avskaffandet av våldet mot kvinnor.

År 2011 ändrades lagstiftningen och stalking, olaga förföljelse infördes. Samtidigt ändrades lagen om besöksförbud till lagen om kontaktförbud. Lagändringen och rubriceringen kvinnofridskränkning år 1997 har enligt forskning (Larsson, 2006) inte medfört stora förändringar av antalet personupplärade brott. År 2019, dödades 22 kvinnor i Sverige av sin man eller före detta man (Roks, 2020). Nedan presenteras rapportens problemformulering och syfte varefter den knyts ihop med ovanstående kontext.

1.3 Problemformulering

Rättskedjan består av poliser, åklagare och domare. Polisens brottsutredare är de första i rättskedjan och har därför en betydande roll för lagföringen. Polisen tar emot polisanmälan och träffar brottsoffret första gången. Det är därmed viktigt att de utför sitt arbete på ett rättssäkert och likvärdigt sätt. Diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen och kan bidra till att bibehålla och etablera maktrelationer i samhället, så även inom polisen (Winther Jorgensen Phillips, 2000:7). Därför är det av vikt att undersöka vilka diskurser som används inom polisen då de eventuellt påverkar lagföringen.

1.4 Syfte

Huvudsyftet är att undersöka vilka diskurser som konsumeras och produceras i, och ligger till grund för praxis, i förundersökningsarbetet på enheten brott i nära relationer (BNR) i Storgöteborg. Delsyftet är att analysera om dessa påverkar brottsutredningen och huruvida åtal väcks. Som analysmaterial används två djupintervjuer och fyra förundersökningar.

Frågeställningar

Hur talas det om kön, heterosexuella parrelationer och våld i intervjuerna och i förundersökningarna?

Finns det dominerande diskurser?

2. Tidigare forskning

Endast forskning som är relevant för denna rapport tas upp, nämligen forskning om mäns våld mot kvinnor som fokuserar på olika delar av rättsprocessen. Kapitlet är indelat i olika rubriker och var författare får en kortfattad beskrivning av sin forskning, sina ståndpunkter och resultat och avslutningsvis presenteras dess relevans för denna rapport.

2.1 Våldets politiska historia

Maria Wendts Höjers avhandling *Rädslans politik* (2002) analyserar Sverige ur ett politiskt perspektiv utifrån hur man adresserat och talat om mäns våld mot kvinnor. Hon undersöker politiska dokument från tre olika tidsperioder inom svensk offentlig politik (Wendt Höjer, 2002). Period ett, 1930-1960, då man talade om våldet och motiverade ett avskaffande av våld som ett led i att fokusera på det gemensamma och samhällsorienterade. Period två, 1970-1980, då man politiskt talade om att kvinnor ska fredas ifrån våld eftersom våldet strider mot de individuella rättigheterna. Period tre, 1990-talet och framåt, då man inom politiken talade om våldet mot kvinnor som en

konsekvens av könsmaktsförhållandet som råder i det svenska samhället (Wendt Höjer, 2002:22). Under dessa tre perioder har politiken kring våldsfrågan både skapats och återskapats och till viss del också förskjutits. Wendt Höjer ifrågasätter huruvida könsmaktsordningens position i det politiska talet om våld verkligen bidragit till politiska åtgärder som *inte* reproducerar könsmaktsordningen. Kvinnors våldsutsatthet problematiseras först när den jämförs med det allmänna, vars norm är mannen - och inte i det specifika i att vara kvinna med särskilda erfarenheter. De tillerkänns därmed inte subjektstatus i samhället (Wendt Höjer, 2002:197-199). Genom ett synliggörande av könskonflikten skulle man istället kunnat agera mot könshierarkin (Wendt Höjer, 2002:202).

Våldet påverkar ytterst frågor om demokrati och medborgarskap. Att inneha kroppslig integritet ska vara en mänsklig rättighet menar Wendt Höjer (2002:206) Kvinnor har ett villkorat medborgarskap där integritet förvisso tillerkänns dem (lagstiftning), men ändå är beroende av mäns tolkningar och samtycke om vad som karaktäriseras som våld. Kraven på denna integritet ska kunna formuleras enligt kollektiva politiska uttryck, vilka tillsynes är könsneutrala, men egentligen är formulerade efter en manlig norm, enligt Wendt Höjer (aa). Wendt Höjer belyser tydligt bakgrunden mot vilken talet om mäns våld och dess rättsliga processer har haft att anpassa sig till.

Våldets politik utgör därmed en viktig politisk, juridisk, och framförallt diskursiv bakgrund och utgångspunkt till denna rapport fortsättningsvis. Specifikt gällande hur talet om mäns våld mot kvinnor, som brottslig handling sett/ser ut. Hennes material ger bra inblick i hur mäns våld mot kvinnor politiskt har omtalats i den politiska och offentliga debatten och i samhället sedan 1990-talet.

2.2 Polisens hantering

Katarina Weinehalls studie *Mäns våld mot kvinnor. Polisens hantering av en brottslig handling* (2011) handlar om polisens arbete med brott i nära relationer inom olika polismyndigheter i Norr- och Västerbotten. Studien fokuserar på hanteringen och utredningen av mäns våld mot kvinnor på polisstationerna, samt på att personalen under intervjun får bemöta den kritik som framkommit via forskning om polisens hantering av och utredning av dessa brott.

Enligt Weinehalls sammanfattning av forskning på området beror icke framgångsrika ärenden (nedlagda) på nedanstående orsaker: ostyrkta brott, kvinnornas grad av medverkan i utredningen, bevisläget, att ärenden läggs ner utan att den misstänkte blir hörd, att kvinnans återtagande leder till nedläggning beroende på engagemanget från utredare och åklagare, att de är alltför restriktiva och/eller långsamma med att utse målsägandebiträde för kvinnan, en tendens att mannens ursäkter godtas som förmildrande och slutligen, att kommunikationen med målsäganden ofta är bristfällig (Weinehall, 2011:8). Andelen personupplärade ärenden har ett samband med hur ofta

polismyndigheterna utför grundläggande utredningsinsatser. En annan inverkan är bemötandet av kvinnan, vilket påverkar hennes medverkan i utredningen, skriver Weinehall (2011:9).

I Weinehalls intervjuer med operativ personal, ledning och åklagare har det framgått att det saknas direktiv från ledningshåll för att kunna utföra tillräckligt bra förundersökningar. Det saknas framförallt kunskaper om våld i nära relation och om utredningsarbetet som sådant. Det saknas utbildning om tekniska hjälpmedel, samt faktisk och förankrad prioritering av dessa brott, vilket blir synligt både i ledningens engagemang och kunskapsbrist, i personalbristen, få resurser till utbildningar och personalens tidsbrist för utredning av ärenden. Sammanfattningsvis menar intervjupersonerna att de inte har de förutsättningar som krävs för att på ett adekvat sätt utreda och hantera dessa brott. Det finns enligt Weinehall stora möjligheter att höja effektiviteten av utredningens kvalitet med hjälp av specifika insatser (2011:42).

Studien är värdefull för rapporten eftersom den ger kunskap om situationen i andra polisdistrikt och blir en källa att jämföra empirin med, då även mina intervjufrågor berör hur förundersökningsarbetet går till, och kommer även användas i analysen av resultaten i denna rapport.

Maria Scheffer Lindgrens avhandling *Från himlen rakt ned i helvetet. Från uppbrott till rättsprocess vid mäns våld mot kvinnor* (2009) är tvärvetenskaplig och utgår ifrån tre olika perspektiv: genusperspektivet, hälsoperspektivet och rättsperspektivet. Avhandlingen består av fyra olika delstudier som behandlar olika ämnen, varur jag ska ta upp de delar som berör denna rapport.

Delstudie I behandlar utsatta kvinnors uppbrottsprocess. Empirin bestod av kvalitativa djupintervjuer. Resultaten i delstudie I visar att uppbrottsprocessen från en våldsam relation präglas av rädsla, är komplex och inte följer en rak linje. Detta beror enligt Scheffer Lindgren (2009:66) på att kvinnan har en stark emotionell bindning, som hon liknar vid en traumatisk bindning, till mannen. Först när rädslan överstiger den bindningen vågar kvinnorna lämna mannen. Kvinnor är i behov av externt stöd för att våga bryta relationen. Delstudie III behandlar polisens utredningar av mäns våld mot kvinnor från en specifik polismyndighet. Resultaten påvisade låga siffror gällande tillförordnade av målsägandebiträde (18,4 %) och utfärdande av besöksförbud (6,8 %).

Åtalsfrekvensen var 25,5 % av ärenden gällande våldsbrott mot kvinnor, men högre åtalsfrekvenser i ärenden rubricerade som grov kvinnofridskränkning än övriga våldsbrott, vilket Scheffer menar är en positiv utveckling. Dock fanns det flera ärenden som inte rubricerades som kvinnofridskränkning trots att de innehöll upprepat våld (2009:68). Scheffers resultat framhåller betydelsen av kvinnors medverkan för utredningen och vikten att ett målsägandebiträde utses i tidigt skede, i högre grad än vad som nu görs, samt att kontaktförbud utfärdas i samband med alla anmälningar eftersom kvinnor känner sig hotade då anmälan gäller våld (2009:69). Det är anmärkningsvärt att misstänkt enligt materialet underlätits att förhöras i den utsträckningen som

gjordes. Synen på mäns våld mot kvinnor har förändrats, men endast i teorin (2009:69).

Sammanfattningsvis förmodar Scheffer att åtalsfrekvensen skulle bli högre om lagen tillämpades som det var tänkt och konstaterar därmed att rättssäkerhet inte existerar för våldsutsatta kvinnor.

Delstudie IV behandlar domslut gällande brott rubricerade som mäns våld mot kvinnor från Tingsrätt, Hovrätt och Högsta domstol, där ansatsen och metoden är diskursanalys med ett genusperspektiv och där domsluten är tolkade utifrån teman/diskurser. Resultatet visar, trots en rådande könsneutral likabehandlings-ideologi i tingsrätten, att denna påverkas av stereotypa föreställningar om kön, samt att misstänkts och målsägandes parrelation ses som en förmildrande omständighet för brottet (2009:70). Föreställningar om kön, sexualitet och könsrelaterat våld reproduceras genom domstolshanteringen (2009:70). Scheffers studier har visat att attityder inom rättsväsendet inte försvinner med lagändringar, samt att ”kraven på den så viktiga principen för likabehandling i svenskt rättsväsende inte uppfylls” (2009:70).

Scheffers avhandling täcker delvis mitt eget undersökningsområde. Och Scheffer har, liksom jag, gjort en diskursanalys i ärenden gällande mäns våld mot kvinnor gällande domslut, medan min rapport undersöker polisarbetet. Scheffer har även viktiga poänger om uppbrottsprocessen, brottsoffers reaktioner/agerande, den traumatiska bindningen, könsrelationer, polisens hantering av kvinnomisshandel och en diskursanalys på domslut som kan jämföras och relateras till mitt eget empiriska material som undersöker brottsutredning.

2.3 Straffmätning och straffrätt

Monica Larsson (2006) behandlar frågan om straffrätt och straffmätning för män som använt våld mot kvinnor. Hennes teoretiska utgångspunkter är att samhällets syn på vad som är normalt inom olika mänskliga relationer också styr hur domstolars bedömning inför rätta faller, eftersom även den rättsliga behandlingen av våld i nära relationen sker inom ett samhälle där normer, etik och moral påverkar vem som anses ha legitimitet som offer (s.87). Larsson undersökte om relationen mellan brottsoffer och gärningsman har någon betydelse för domstolens bedömning av svårighetsgraden och straffvärdet av ett brott. (89). Det finns enligt Larsson en risk att domare utan kunskap om genussystemet och brottsoffer dömer efter normer och myter som de själva är omedvetna om. Bristen på jämställdhet, heteronormativiteten i samhället och den manliga normen är faktorer som påverkar rättsväsendets förståelse för och hantering av våld i nära relationer (s.88).

Larssons avhandling analyserar hur domstolar motiverat sin straffmätning utifrån begreppen straffvärde och förmildrande/försvårande omständigheter. Enligt Larsson betraktas de känslomässiga banden i en heterosexuell parrelation som en förmildrande omständighet för hur domstolar bedömer våld i en nära relation och anses till viss del legitima och ursäktade våldshandlingar (88). Uttalanden såsom ”relationen har varit våldsam”, ”det har funnits slitningar i

relationen”, ”mannen har tappat självbehärsningen på grund av svartsjuka”, ”våldet utlöstes på grund av alkoholförtäring”, ”parterna hade ett gräl som gick överstyr”, eller att ”mannen tog i hårdare än vad han avsåg”, är alla formuleringar från olika domslut och skäl som ansetts förmildrande och bidragit till att brotten bedömts vara av lindrigare grad eller givits lindrigare påföljd (88). Larsson anser att domstolens invägning av förmildrande och försvårande omständigheter under straffmätningen påverkar huruvida brottsoffret får upprättelse. Om straffmätningen beaktar försvårande eller förmildrande omständigheter som fokuserar på gärningsmannens straffbara handlingar kan det verka upprättande för brottsoffret. Om straffmätningen fokuserar på brottsoffrets handlingar, eller på omständigheter kring gärningsmannen som inte rör den straffbara handlingen, utan dennes egenskaper eller livssituation, kan detta verka viktigmiserande för brottsoffret och rättsväsendet kan upplevas som skuldbeläggande. Därav är det viktigt *hur* domstolarna värderar olika omständigheter vid straffmätningen, menar Larsson (s.89). Vilka omständigheter som tas upp i domskälen, varför de anses viktiga och hur dessa påverkat straffmätningen, samt vems röst som hörs starkast, gärningsmannens eller brottsoffrets, är frågor som Larsson anser viktiga (s.90).

I kapitel 29 i brottsbalkens paragraf 2 och 3 finns en lista där man räknar upp försvårande och förmildrande omständigheter som måste beaktas. Dessa grupper av omständigheter gäller genomgående de konkreta brotten och gärningsmannens handlingar, egenskaper eller motiv, vilket Larsson vill understryka – inte brottsoffrets (s.91). Larsson påpekar att det inte varit ovanligt att kvinnans egenskaper, motiv eller agerande gentemot gärningsmannen använts som argument för att förklara, förminska eller ursäka gärningsmannens brottsliga handlingar (s.91).

Larssons undersökning är viktig för min undersökning då den påvisar tankegångar, föreställningar och resonemang inom rättsväsendet, dvs. diskurser kring mäns våld mot kvinnor. Tanken om förmildrande och försvårande omständigheter används i bedömningen inom polisen, enligt empirin från min studie, vilket gör Larssons studie intressant även i min rapport.

2.4 Mitt forskningsfönster

I min rapport görs diskursanalys i den första länken av rättskedjan, det vill säga av polisen, medan Larsson och Scheffer Lindgren gör domslutsanalyser. Även Weinehall och Scheffer Lindgren behandlar utredningsprocesser inom polismyndigheter och finner konkreta orsaker till låg åtalsfrekvens, men jag undersöker de *bakomliggande* diskurser som konsumeras/produceras i förundersökningarna. Dessa diskurser kan ge en förklaring till nedlagda utredningar och få åtal. Detta undersöks mot bakgrund av Wendt Höjers diskursanalys om hur talet om våldet mot kvinnor sett ut genom historien.

3. Teori

3.1 Socialkonstruktionism

Rapporten utgår ifrån ett socialkonstruktionistiskt vetenskapsparadigm. Socialkonstruktionismens förfäder inom det kunskapssociologiska området, Marx, Nietzsche, Scheler och Mannheim, ifrågasatte förekomsten av så kallad rationell objektiv kunskap (Alvesson & Sköldberg, 2008:83), det vill säga kunskap som kan "plockas" från verkligheten och studeras som ett ting. Kunskap kan aldrig vara objektiv då den uppkommer genom ideologiska, intresse- eller maktberoende processer (aa). Berger och Luckmanns socialkonstruktionism förenar makroförhållanden (objektiva) och mikroförhållanden (subjektiva) i samhället, med fokus på mikroperspektivet.

Fokus för socialkonstruktionistiska texter är att ifrågasätta ett accepterat och legitimerat faktum (kunskap) i samhället och att sticka hål på det genom undersökning. Vissa socialkonstruktionistiska texter går ett steg längre då de även visar på konsekvenserna av detta samhällstillstånd och ibland ger förslag på hur detta kan förändras (aa). Socialkonstruktionismen undersöker därmed hur olika meningsbärande "kunskaper" uppkommer – hur den socialt konstrueras i samhället genom sociala interaktioner och meningsskapande handlingar (Alvesson och Sköldberg, 2008:84).

3.2 Diskurs

Socialkonstruktionismens och även diskursteorins utgångspunkt är att människor skapar samhället och kunskapen. Vårt tillträde till verkligheten går alltid via språket eftersom vi med språket kan skapa en representation av vår specifika verklighet. Representationen är inte endast en spegling av verkligheten utan hjälper till att skapa den. Den fysiska världen finns, men får sin betydelse genom diskurs (Winther Jorgensen Phillips, 2000:15). Genom diskursen skapar människor sin specifika mening och betydelse av skeenden i den fysiska världen. Kunskapen är alltid subjektiv då den är ett utsnitt av världen utifrån en specifik plats, kultur och social praktik, och utgår från människor med olika social position och utgångspunkt. Detsamma samhällsfenomen kan frambringa olika meningar och betydelser, vilket är själva definitionen av begreppet diskurs (Winther Jorgensen Phillips, 2000:7). Olika diskurser kämpar sinsemellan för att vinna makt (Winther Jorgensen Phillips, 2000:13).

I metodavsnittet redogör jag för hur jag har använt kritisk diskursanalys och Faircloughs analysmodell.

3.3 Separationsvåld

Hans Ekbrand (2006) skriver om separationsvåld som är vanligt förekommande efter separation. Enligt Ekbrands utgångspunkt är det inte orationella kvinnor som utsätts för våld av orationella

män (2006:3), det är därmed inte enbart bland vissa ”kategorier” kvinnor och män som våld förekommer. Våld är en högst rationell handling som utförs för att vinna fördelar, exempelvis kontroll eller för att förhålla en separation (ibid). Syftet med Ekbrands studie är att uppmärksamma och kartlägga riskerna för kvinnor som funderar på att lämna en våldsamt relation.

Kvinnor som tidigare varit våldsutsatta i sin relation löper störst risk för att utsättas för separationsvåld, annars är det ovanligt förekommande (2006:211).

Ekbrand har undersökt i vilken utsträckning män använder våld i relationen och efter att parrelationen avslutas och paret separerat, genom att analysera frekvensen av våldsformer i olika tidsperioder av relationen. Resultatet visar att sexuellt våld är vanligast i period 2, de första sex månaderna av relationen. Period 3, de sista sex månaderna innan relationen avslutas, är den våldsammaste perioden där hot och varningar, fysiskt, sexuellt och psykiskt våld förekommer mer än i de andra perioderna. Hot/varningar och psykiskt våld är nästan lika vanligt förekommande efter separationen, i period 4- 6, framförallt i period 5, medan de andra våldsformerna är mindre förekommande i denna period. I period 6, perioden för förhandlingar av boende, vårdnad och umgänge, är hot och psykiskt våld vanligt medan fysiskt och sexuellt våld är ovanligt.

Ekbrand visar att det är vanligt att män använder hot, varningar och psykiskt våld *efter* en separation (Ekbrand, 2006:216). Ekbrand samlade empiriska data från två olika grupper; kvinnor som har genomgått skilsmässa och kvinnor som har ett ärende hos familjerätten. Männerna i familjerättsgruppen tenderar att använda våld även efter separation i högre utsträckning än männen i skilsmässogruppen (Ekbrand, 2006:217).

Ekbrand slutsats är att rutinerna i förhandlingsproceduren inom familjerätten bör ändras så att pappors våld inte lönar sig. ”Psykiskt våld är den våldsform som statistiskt sett samvarierar starkast med att mammor i rädsla för barnens pappor sänker sina krav” (Ekbrand, 2006:219).

Att Ekbrand ser våld som en *rationell* handling och inte tar utgångspunkt i avvikelseparadigmet, avseende vilka som är offer/utövare av våld, är teoretiskt viktigt för denna rapport. Termen separationsvåld är viktig i analysen av polisens bedömningar då den visar att hot och varningar kan vara del av en större våldskontext.

3.4 Att göra kön

Nedan tas Judith Butlers performativitetsteori upp, som också tar avstamp i socialkonstruktivismen.

Butler menar att det inte finns någon primär, ”naturlig,” genusidentifikation som är sammankopplad till det anatomiska kön man föds med. Butler menar att en ursprunglig betydelse av könet *påförts* genus. Hennes grundtanke är således att denna genusidentifikation kan omformuleras – och ofta gör det (Rosenberg; 2005:91).

Butlers begrepp ”performativt genus” påtalar att människas genusidentifikation inte är

omedelbar, färdig och statisk utan hela tiden måste spelas, ”be performed”, och är en *aktivt verksam* process (Rosenberg, 2005:14). Sociala praktiker skapar aktivt kön/genus, och även andra sociala kategorier. Den sociala världen är således konstruerad och så även genus och kön. Könsidentiteter och genus skapas, enligt Butler, genom en upprepning (performance) av vissa sorts akter. Dess sociala stabilitet är beroende av dessa upprepade akter. Men det går inte att imitera en akt likadant var gång, och det kan leda till en liten förskjutning. Kön/genusidentiteter kan medvetet spelas ”rätt” eller ”fel” enligt rådande könsnorm (Rosenberg, 2005:16).

Språkvetaren J L Austin benämner de språkliga uttryck som performativa vilka inte endast beskriver företeelser, utan samtidigt får dem att *bli till* (Rosenberg, 2005:15). Performativitet sammanhänger med termen diskurs. Diskurser är ofta organiserande kring en mängd uteslutande sociala praktiker, genom konstruktionen av det som anses vara ”normalt”, vilket å andra sidan skapar ”det andra”/avvikande (ibid). Diskursen som Butler benämnt ”den heterosexuella matrisen”, är knuten till görandet av kön/genus och utgår ifrån att heterosexualiteten är den normala sexualiteten och att de *motsatta* genusidentifikationerna (kvinna och man) laddar (gör skillnaden åtråvärd) heterosexualiteten. Följaktligen anses de vara de ”normala” genusidentifikationerna.

Butlers performativitetsteori är relevant för undersökningen eftersom en av rapportens frågeställningar är hur talet om kön/genus ser ut i intervjumaterialet. Performativiteten fungerar också i skapandet av (olika kategorier) kvinnor, exempelvis våldsutsatta kvinnor.

Genusidentifikation skapas/spelas på olika sätt i olika tider, kulturer och sociala sammanhang, vilket innebär att inom polisorganisationen med dess tillhörande sociala praktiker, görs kvinnor och mäns (genus) annorlunda än de görs i andra sociala sammanhang.

I undersökningen är det dock inte målsägarnas eller misstänktes performativitet av kön/genus som görs gällande, utan polismännens *tolkningar* (diskursiva praktik) av deras redogörelser. Det innebär att det är utredarnas upprepande/imitering föreställning av genus som reproduceras utifrån målsägandes/misstänkts redogörelser.

3.5 Våldets normaliseringsprocess

Eva Lundgren (2004) menar att våldsprocessen är en genus-konstitueringsprocess. I relationen tar mannen på sig uppgiften att tolka hur en ”riktig kvinna” bör vara och som kompletterar hans tolkning av en ”riktig man”. Mannen tar därmed på sig uppgiften att överbrygga diskrepansen av hur kvinnan *är* till vad hon enligt honom *bör* vara. Det är här hans makt i relationen, som man, först tar sig uttryck. En man som är otrygg i sin mansroll kan känna sig osäker om partnern inte agerar enligt hans uppfattning av ”kvinnlighet”, vilket upplevs förminskande av hans ”manlighet” eftersom de stereotypa könsrollerna står i ett binärt motsatsförhållande till varandra. Hans lösning blir då att inom relationen förändra kvinnan och hennes preferenser tills de stämmer ihop med hans

preferenser av ”kvinnlighet”.

Enligt exempel från Lundgrens intervjuer kan detta vara att förmå en kvinna att ta hand om hemmet istället för att avsluta sin utbildning till sjuksköterska, eller gå ner i arbetstid. Valen och handlingarna en dagligen utför hänger ihop med människans självbild och identitetsskapande. Om mannen, i egenskap av ”patriark”, kan förmå kvinnan att ändra de vardagliga handlingar som gjort henne till den (”kvinna”) hon är (*är* = fel enligt mannen), till den kvinna mannen vill hon ska vara (*bör* = rätt, enligt mannen), så innebär detta början på en process som successivt bryter ned hennes identitet, vilket i längden får allvarliga psykologiska konsekvenser (Lundgren, 2004). Förändringen sker ofta via mannens negativa kommentarer och förbud, vilket är första steget i våldstrappan. Mannens beteende eskalerar över tid, och kan uttryckas som kontroll, tvång, hot, psykiskt, ekonomiskt, sexuellt eller fysiskt våld. Kvinnan blir successivt psykiskt nedbruten, samtidigt som toleransen för mannens beteende ökar då beteendet normaliserats. Slutligen internaliserar kvinnan mannens bild av henne och skuldbelägger sig själv för mannens misshandel. Detta är vad Lundgren kallar för normaliseringsprocessen (ibid).

Lundgrens begrepp är relevant i min undersökning eftersom kunskap om normaliseringsprocessen tydliggör våldets funktion och kan förhindra att brottsoffer skuldbeläggs och är en grundläggande kunskap för alla inom polisen och andra samhällsinstanser.

Normaliseringsprocessen nämns återkommande i intervjumaterialet och är ett begrepp som aktivt används i utredningsarbetet inom BNR.

3.6 Straffrätt och mäns våld mot kvinnor

I sin avhandling undersöker Burman (2007) hur våld, brottsoffer och gärningsmän konstrueras i rättssystemets diskurs, samt konstruktionens samhällseliga sociala konsekvenser. Hon undersöker även hur lagen fördelar ansvaret för våld, samt hur användningen av lagen gällande hanterandet av våld i nära relationer kan relateras till möjligheter och förhinder ur ett brottsofferperspektiv (Burman, 2007).

Burman har i sin analys sett två olika problemområden i bedömningen av ansvar för våldet. Inom straffrätten är en maskulin genuskurs om våld och ansvar rådande vilket försvårar för kvinnliga brottsoffer att som aktiva individer, i motsats till passiva, under pågående brott, ses som legitima offer. Kvinnor förväntas agera stereotypt kvinnligt, det vill säga, passivt i en våldssituation.

Burman har med diskursanalys funnit att man använder två typer av våldsdiskurser inom straffrätten:

1. Den dominerande relationsdiskursen – där våldet sätts in i en relationskontext
2. Våldet som sådant – en diskurs som inbegriper våldets fysiska och psykiska karaktär samt om våldet är upprepat (Burman, 2007:304).

I den första diskursen kan relationen exempelvis beskrivas som ”bråkig” eller ”påfrestande”, och våldet kan beskrivas som avslutningen på ett gräl (Burman, 2007:305). ”Grälets anledning berörs ibland inte, eller framställs som beroende av en mängd olika saker”, skriver Burman (ibid). Våldet ses därmed som en konsekvens av en ”bråkig relation”, vilket är en vanlig argumentation i domstolarna (Burman, 2007:308). Termerna ”bråk” och ”gräl” har en straffdogmatisk anknytning till två brottsvärdesfaktorer, nämligen:

1. Provokation från brottsoffret
2. Bristande förmåga hos gärningsman att kontrollera sitt beteende på grund av psykisk störning eller stark sinnesrörelse (Burman, 2007:309).

Argumentation och formulering vid domstolar kring bråk är därför av stor vikt för hur man bedömer allvarlighetsgraden av ett våldsbrott.

I Burmans empiriska rättsmaterial beaktas ”bråk” och ”gräl” i en relation som förmildrande omständigheter vid brottsrubricering, gradindelning och bedömning av straffvärde (ibid). Orsaken till ”gräl”/”bråk” problematiseras inte i Burmans rättsmaterial och ingen förklaring till varför det bör vägas in vid bedömningen av straffvärde eller brottsrubricering ges (Burman, 2007:310).

Relationsproblemen kan i vissa fall beaktas även om våldet inte skett i direkt anslutning till ett gräl.

Burman har även funnit en diskurs där man beaktar den särskilda kränkning brott i nära relationer anses innebära och därmed har brottsoffrets perspektiv på våldet. Även en diskurs där man anser att relationen är präglad av mannens behov av att kontrollera kvinnan (Burman, 2007:310).

Burmans forskning är viktig för undersökningen eftersom den undersöker ordets, och därmed diskursens betydelse för rättsväsendets syn på kvinnan som offer i en brottsutredning. Den bidrar även med diskurser att använda i min egen analys.

4. Metod

4.1 Reflexivitet

Detta avsnitt skrevs efter att merparten av analysen var klar varpå jag haft möjlighet till att begrunda den eventuella påverkan på diskursanalysen jag själv haft. Den största anledningen att jag undersökt polisutredningar av mäns våld, är att jag har egna erfarenheter av mäns våld och av polisutredningar. Jag har därmed utgått ifrån levd erfarenhet i designen av undersökningen utifrån det inifrånperspektiv det ger, exempelvis av hur en förundersökning går till och vilka reella konsekvenser det kan få/får för brottsoffer. Detta perspektiv har gett kunskap om vilka frågor som är viktiga för intervjuguiden och gjort mig mer uppmärksam under intervjun att ställa relevanta följdfrågor, samt gett viktig kunskap inför diskursanalysen. Jag utgår ifrån att min levda erfarenhet har inneburit en kunskapsförstärkning vilket inneburit ett tydliggörande av mitt empiriska material

och att den erfarenheten *tillsammans* med tidigare forskning, etablerade teorier och begrepp utgör en solid kunskapsgrund att stå på.

4.2 Kritisk diskursanalys

Den kritiska diskursanalysen har sin grund i socialkonstruktionismen och den strukturalistiska och poststrukturalistiska språkteorin. Det finns fem förutsättningar att utgå ifrån när man arbetar med kritisk diskursanalys.

1. Sociala och kulturella processer och strukturer har en delvis lingvistisk-diskursiv karaktär.

Diskursiva praktiker anses vara en viktig form av social praktik som bidrar till att *konstituera* den sociala världen, sociala identiteter och sociala relationer. ”Det är delvis genom diskursiva praktiker i vardagen (textproduktions- och textkonsumtionsprocesser) som social och kulturell förändring äger rum” (Winther Jorgensen Phillips, 2000:67) Det förutsätts att vissa samhällliga fenomen inte har lingvistisk-diskursiv karaktär.

2. Diskurs är både konstituerande och konstituerad.

Diskurs är en viktig form av social praktik som konstituerar den sociala världen och konstitueras av andra sociala praktiker. Språk som diskurs är både en form av handling varigenom människor kan påverka världen, och en form av handling som är socialt och historisk situerad och står i dialektiskt förhållande till andra aspekter av det sociala.

3. Språkbruk ska analyseras empiriskt i det sociala sammanhanget.

Inom kritisk diskursanalys görs en konkret lingvistisk textanalys av språkbruket i social interaktion (Winther Jorgensen Phillips, 2000:68).

4. Diskurs fungerar ideologiskt.

Kritisk diskursanalys hävdar det ”att diskursiva praktiker bidrar till att skapa och reproducera ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper”, vilket ses som *ideologiska effekter*. Den kritiska diskursanalysen använder sig av ideologi-begreppet när en social grupp underkastas en annan (Winther Jorgensen Phillips, 2000:69). Dess uppgift är att klarlägga den diskursiva praktikens roll för upprätthållandet av den sociala värld och de sociala relationer som möjliggör ojämlikhet (ibid).

5. Kritisk forskning

Kritisk diskursanalys är inte politisk neutral. Den tar de undertryckta samhällsgruppernas sida (Winther Jorgensen Phillips, 2000:70). Dess kritik ska avslöja den roll som den diskursiva praktiken spelar för att ett ojämlikt förhållande mellan samhällsgrupper kan upprätthållas. Dess syfte är att bidra till social förändring.

För min rapport är ovanstående ett tydliggörande av den relevans och betydelse jag tillskriver diskurs och betydelsen av en diskursanalys för undersökningen, samt varför den används för min

forskningsdesign.

4.3 Faircloughs tredimensionella diskursanalys

I undersökningen används Norman Faircloughs tredimensionella diskursanalys, på ett något förenklat vis (eftersom ingen klassisk lingvistisk textanalys görs), för att analysera det empiriska materialet. De delar av Faircloughs analysverktyg som fokuseras i min undersökning tas upp nedan.

Essensen i Faircloughs analysmodell är att ”diskurs är en viktig form av social praktik som både reproducerar och förändrar kunskap, identiteter och sociala relationer, inklusive maktrelationer, och samtidigt formas av andra sociala praktiker och strukturer. Diskurs står således i ett dialektiskt förhållande till andra sociala dimensioner” (Winther Jorgensen Phillips 2000:71). Fairclough gör skillnad på diskursiva praktiker och andra sociala dimensioner. Den sociala strukturen har både diskursiva och icke-diskursiva element (ibid).

Exempelvis är organiseringen av, och strukturen på BNR en icke-diskursiv social praktik, medan exempelvis ett polisförhör är en diskursiv praktik. Faircloughs analysmodell undersöker förändring i konkret språkbruk i vardagen. Språket bygger alltid på en strukturering av språkbetydelser som redan är etablerade och utvecklar sedan språkbruket utifrån det. Därför använder Fairclough intertextualitet för att med sin analysmetod undersöka huruvida en text bygger på element och diskurser från andra texter. Genom sammanfogning av element från olika diskurser kan det konkreta språkbruket också förändra de enskilda diskurserna och därigenom den sociala och kulturella omvärlden (Winther Jorgensen Phillips, 2000:77).

Vid analys av diskurs ska man fokusera på två dimensioner, (jag har i kursiv text beskrivit hur det görs i denna rapport):

- Den kommunikativa händelsen – ett fall av språkbruk ex. en tidningsartikel, en film, ett fotografi eller ett tal. (*Två intervjuer, fyra utredningar.*)
- Diskursordningen – summan av de diskurstyper som används inom en social institution eller domän (ibid). (*Summan av de diskurser jag finner inom BNR i på Storgöteborg.*)

I denna undersökning räknas den specifika utredningsenheten Brott i nära relationer (BNR) som en genre, bland andra utredningsenheter inom polismyndigheten i Storgöteborg. De kommunikativa händelser i denna undersökning är intervjuerna och förundersökningarna, dock analyserar jag utredarnas *utsagor om* de diskursiva praktikerna i utredningsarbetet, inte den diskursiva praktiken i sig, vilket hade krävt observation av arbetet på BNR. Förundersökningarna, en produktion av text, är en kommunikativ händelse som tillkommit genom diskursiv praktik; samtalet mellan polis och tilltalad, målsägare eller vittnen samt åklagare och förundersökningsledare.

Vi får även inblick i den sociala praktiken på BNR via intervjupersonernas *utsagor om* den,

exempelvis hur arbetsstrukturen ser ut för förundersökningar, kontakten med polischefen och deras status gentemot andra enheter.

”Enligt Fairclough är vart fall av språkbruk en *kommunikativ händelse* som har tre dimensioner vilka ska tas med i en konkret analys.

1. Den är en text (tal, skrift, bild eller kombination av de båda)
2. Den är en diskursiv praktik (produktion och konsumtion av texter)
3. Den är en social praktik (som den kommunikativa händelsen är del av) (Winther Jorgensen Phillips, 2000:74).

Jag kommer att analysera textens uppbyggnad och egenskaper i de kommunikativa händelserna i form av intervjuer och förundersökningar, hur texten produceras och konsumeras genom intervjupersonernas *utsagor om* den diskursiva praktiken i det dagliga arbetet på BNR och vilka diskurser som används på BNR. Slutligen analyseras den sociala praktiken på polisorganisationen i Storgöteborg på BNR i jämförelse med andra genrer (enheter), och i förhållande till samhället samt vilka möjliga diskurser som produceras och konsumeras på BNR och vad denna diskursordning har för konsekvenser för den sociala praktiken och för brottsoffren. För att kunna studera den sociala praktiken behövs även sociologisk teori, eftersom den sociala praktiken innehåller både diskursiv praktik och icke-diskursiva element. I denna undersökning även sociologisk teori i form av den socialkonstruktionistiska utgångspunkten, diskursteorin och genusvetenskaplig teori i form av, Wendt Höjer, Scheffer Lindgren, Larsson, Weinehell, Lundgren, Burman och Ekbrand, (se kapitel Teori ovan).

4.4 Tillvägagångssätt

Undersökningens empiri består av halvstrukturerade djupintervjuer, med frågor indelade under olika teman relevanta utifrån levd erfarenhet och tidigare forskning. På grund av tidsbegränsning och ett återbud av en intervjuperson, genomfördes två av tre intervjuer. I forskningssammanhang anses inte två intervjuer kunna bidra till generaliserbarhet. Min intervjuguide undersökte till stor del tillvägagångssättet av utredningsarbetet på BNR. Frågorna gav uttömmande svar på det och en viss mättnad uppstod i empirin, såtillvida att de båda IP gav likvärdiga svar på flertalet frågor.

Vid intervjuanalysen har jag efter upprepade läsningar delat in intervjutexten i olika kategorier enligt följande: Arbetssätt, Erfarenhet, Rutin/Organisation, Åsikt, Fakta, Diskurs, Känsla, Verklighetsbild. Ur dessa kategorier samlades därefter de utsagor om utredningsarbetet som härrör från samma teman och diskurser. Jag utgick både från befintliga diskurser såsom Burman (2007) (se Teori), och sådana jag efter noggrann analys utifrån Faircloughs tredimensionella modell och induktiv slutledning (utifrån min kunskap, teori och tidigare forskning samt empiri i intervjuerna) är tankar som härrör från samma utsnitt (syn på världen); diskurs (Winther Jorgensen Phillips, 2000).

Efter att ha klarlagt diskurserna i intervjuempirin har jag med dessa diskurser analyserat förundersökningarna.

4.5 Urval och insamling av material

För att finna intervjupersoner kontaktade jag polisens avdelning för brott i relationer (BNR) via telefon varpå jag fick kontaktuppgiften till förundersökningsledaren (FU) på BNR. Jag mailade FU och berättade om min undersökning varpå hon vidarebefordrade intervjuförfrågan till sina anställda och gav mig kontaktuppgifter till de som ville delta.

På fråga till förundersökningsledare om hur jag erhåller förundersökningar som ej har gått vidare till åtal, fick jag veta att de ej kunde tillhandahålla det. Däremot finns arkiverade förundersökningar som gått till åtal, tillgängliga via polisens arkivavdelning. Det hade varit intressant att ta del av nedlagda förundersökningar för en jämförelse med de som gått vidare till åtal. Vid kontakt med arkivavdelningen efterfrågade jag utredningar som gått till åtal inom avdelningen BNR, och meddelande specifikt att jag söker förundersökningar gällande *alla* slags brott inom ramen för våld i nära relationer (hot, ofredande, olaga förföljelse, misshandel och kvinnofridskränkningar). Urvalet av de fyra förundersökningarna gjordes av arkivavdelningen och var således deras urval, som sedan användes i rapporten.

4.6 Etiska överväganden

De som ville intervjuas fick ett informations-mail där jag informerade om att jag är student på Göteborgs universitet och ska skriva en masteruppsats i sociologi, vad intervjumaterialet ska användas till och i vilket syfte. De fick även information om att de kan avbryta intervjun om de ångrar sig, och att materialet då inte används om de ej vill. De blev upplysta om möjligheten att vara anonyma eller ha fingerade namn. Jag skickade intervjupersonernas transkriberade intervjuer per mail till dem enligt önskemål och mottog därefter inga svar eller kommentarer angående ändringar eller tillägg. Ovanstående åtgärder vidtogs för att följa de forskningsetiska riktlinjer som finns inom human- och samhällsvetenskaperna, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet). Jag valde att ha anonyma intervjupersoner i rapporten och använder mig av benämningen ”intervjupersonen” eller ”IP” vid citat eller referat.

5. Resultat

Nedan presenteras de diskurser som jag efter noggrann analys fann i det empiriska materialet. Men en diskursanalys baseras på tolkning och jag utgår ifrån min specifika utgångspunkt och den teori jag valt att använda. Jag har funnit fem olika diskurser: feministiska diskursen,

organisationsdiskursen, våldsdiskursen, könsdiskursen och kategoridiskursen. De kommer presenteras nedan i tur och ordning.

5.1 Feministiska diskursen

Diskursens namn indikerar varifrån dess ideologiska utgångspunkter härstammar. Nedanstående utgör en diskurs vilken framkommer i mitt material genom att intervjupersonerna och även förundersökningarna använder kunskap, begrepp och tankar från kunskapsfältet mäns våld mot kvinnor som främst bygger på forskning med genusinriktning eller feministisk utgångspunkt.

Nedan tas olika uttryck, fenomen och begrepp från intervjuerna upp, ges en utförligare förklaring och relateras till teori. Det ges även exempel i form av citat eller uttryck från intervjuerna som påvisar diskursen och en efterföljande analys. Till sist följer en sammanfattande analys och en redogörelse för eventuella implikationer på förundersökningarna. Därefter analyseras förundersökningarna utifrån sagda diskurs. Följande kapitel som redogör för diskurserna har samma struktur.

Benämningen av våld

Hur man talar om våld har förändrats över tid, en bidragande faktor är bland annat forskning kring mäns våld mot kvinnor. Nedan berättar en intervjuperson att polisorganisationens syn på mäns våld mot kvinnor har förändrats.

Jo det var ju när man var ute på radiobil, på uttryckningen då. Så var det ofta att man blev kallad till dom här så kallade lägenhets...eh, bråken. Fast jag ville egentligen inte säga lägenhetsbråk utan, familje..tragedier helt enkelt. (...) Och på den tiden skrev vi inte några anmälningar, om kvinnan inte ville. Utan det var ju 1982 som det kom.(...) ..och det där har alltid liksom funnits i bakhuvudet på mig.. och har nästan skämts för att. Ja, man såg ju att en kvinna var misshandlad, men jag kunde inte göra något.

Här ser man både hur termen som definierar mäns våld mot kvinnor har förändrats, och hur polisen som organisation ser på och agerar idag, jämfört med innan 1982, då misshandel mellan närstående inte löd under allmänt åtal. Här har formuleringen av våldet vart en avgörande faktor, då formuleringarna "våld i nära relation" och "mäns våld mot kvinnor" utgör en mer specifik beskrivning av företeelsen än ordet "lägenhetsbråk". Samtidigt har lagstiftningen ändrats, vilket påvisar vikten att med ord kunna benämna våldet. Innan 1982 kunde polisen ej agera trots konkreta bevis på våld. Att man på nittio-talet erkände våldet som ett symptom på maktojämligheten mellan könen är förmodligen en pådrivande faktor för omformuleringen av talet om våld. Innan 90-talet hade orsaken till våldet ansetts ha individualistiska förklaringar (Wendt Höjer, 2002).

Normaliseringsprocessen

Ett begrepp som intervjupersonerna använder sig utav när de arbetar med förundersökningen är ”normaliseringsprocessen” och ordet ”normaliserad”. De har fått kunskap om normaliseringsprocessen i polisutbildningen och syftar på Lundgrens (2004) teori. De använder detta begrepp när de refererar till kvinnor som under förhör förminskar våldet de varit/är utsatta för.

Jag kan ju skriva i mitt förhör att kvinnan är normaliserad. (...) Och ofta säger vi det till åklagaren. Jag säger det, alltså den här kvinnan är så normaliserad så hon fattar ju inte vad hon har varit utsatt för, hon förstår ju inte själv. Därför att hon tycker att det här är ingenting. Det enda hon skulle tycka var någonting, var om han skulle sticka kniven i henne i princip.

Detta uttalande visar på att ”normaliserad” är ett vedertaget begrepp bland poliserna på BNR och används i utredningsarbetet. Samma polis berättar att kunskap om normaliseringsprocessen blev en ”aha-upplevelse” för henne:

Alltså man kunde åka till samma lägenhet om och om och om igen.. och varför lämnar hon inte? Men det förstår man ju (med kunskap om normaliseringsprocessen) (...) Det är jätteviktigt att man vet. Alla som arbetar med människor borde veta vad normaliseringsprocessen är.

Ovanstående citat visar att Eva Lundgrens (2004) teori om normaliseringsprocessen har bidragit till att polisutredare har fått kunskap om våldsutsattas agerande. Enligt intervjupersonen har kunskapen haft stor betydelse och bidragit till förståelse för att utsatta kvinnor kan förminska våldet och stanna hos mannen. I förlängningen kan kunskapen kanske leda till att framtida anmälningar från samma person drivs vidare, även om medverkan i utredning uteblivit.

Intervjuerna visar inte bara på förståelse för ”normaliserade kvinnor”. Å ena sidan kan IP förstå att/när en kvinna är påverkad av normaliseringsprocessen, men å andra sidan uteblir förståelsen för konsekvenserna av normalisering, och därmed även ett professionellt agerande, vilket framgår i kommande kapitel.

Makt och kontroll-begreppet

En annan term som används är ”makt och kontroll”. Denna term används vid talet om orsaker till våldet mot kvinnor på stationen. I intervjupersonernas tal om ”makt och kontroll” är förlusten av makt även en förklaring till mannens våld:

(...) Alltså det är män som vill styra och ställa och när dom märker att dom tappar kontrollen, då kommer det. Då kommer knytnävsslaget eller örfilen.

Intervjupersonen berättar om en typisk våldssituation och om den svartsjuka mannen. Följande är ett citat om erfarenhet av våldssituationer som stödjer den forskning som finns i ämnet:

Mannen tycker att kvinnan har stött på någon annan eller att en annan man har stött på henne. Behöver inte alls vara så men mannen upplever det ofta så. Dom kommer hem, mannen börjar konfrontera henne och skälla på henne för att hon är så... eh sådan hora som vill ligga med alla (...) Mannen blir förbannad (...) och då slår han henne (...)

Burman (2007:310) nämner i kapitel Teori en typ av våldsdiskurs som utgår från att den heterosexuella relationen är präglad av mannens behov av att kontrollera kvinnan, vilket också korrelerar med Lundgrens teori om att själva våldsprocessen är ett konstituerande av kön (Lundgren, 2004). Enligt feministisk forskning om våld i nära relationer handlar våldet ytterst om mäns överordnade makt i samhället, vilken även kan utövas i relationer (ibid). I ovanstående två citat används makt och kontroll-begreppet som en förklaring på våld på en individuell nivå. Dock visar inte empirin på en strukturell förståelse av maktojämlikheten mellan könen.

”Alla kan drabbas av våld”

En annan tes i den feministiska forskningen är att *alla* kan drabbas av våld, och att alla män kan vara våldsamma (Ekbrand, 2006; Lundgren, 2004). Denna tes är vedertagen på BNR:

.. (...) vi brukar säga såhär, att alla känner någon som blir misshandlad, även om du inte vet om det. (...) Och det finns i alla samhällsklasser.

J: Finns det vissa typer av män som inte karaktäriseras som typiska gärningsmän?

I: Nej, man vet ju om att det förekommer överallt (...)

Denna tes konkretiserades första gången i omfångsundersökningen *Slagen dam* (Lundgren, 2001), och skapade mycket samhällsdebatt eftersom den frångick avvikelse-paradigmet som förklaring till våld (Ekbrand, 2006) och att det var en ”viss typ av män” som slog.

Potentiella implikationer av användningen av den feministiska diskursen

Om den feministiska diskursen användes till fullo skulle det innebära att delvis gå emot polisens sociala praktik och organisationsdiskursen. Trots att intervjupersonernas utsagor visar att BNR delvis arbetar utifrån en feministisk diskurs visar analysen att polisens arbetsmetoder och sociala praktik inte är utformad för att hantera brott inom nära relationer. Arbetsmetoderna bygger på idén

att polisorganisationen och rättssamhället är könsneutralt, men i själva verket är det uppbyggt på en manlig norm, alltmedan kvinnor och män förväntas agera könsspecifikt (Wendt Höjer, 2002). Exempelvis förväntas utsatta kvinnor agera som andra brottsoffer och medverka i förundersökningen, trots risken för repressalier från misstänkt. Enligt IP har kunskap och begrepp från feministisk forskning om mäns våld mot kvinnor anammats i utredningsarbetet och de utgår ifrån kvinnors rätt till ett liv utan våld. Men enligt intervjuempirin har de inte *praktiskt integrerat* kunskapen i arbetet och anammat grundtanken; att våldet beror på en strukturell maktojämlighet mellan könen. Kunskaperna kommer därför inte brottsoffren till gagn. Exempelvis berättar en intervjuperson om frustrationen och önskan att ge upp ärenden då målsägare slutar medverka i utredningen, vilket visar att de ej förstår vilka konsekvenserna normaliseringsprocessen har för utredningsarbetet, då teorin påvisar att brottsoffret tar ansvar för våldet och/eller är rädd (Lundgren, 2004). IP nämner även att de har förståelse för kvinnor som ej går vidare med sitt ärende i de fall ”då straffet bara ger böter”, eftersom det ger stora efterverkningar på det sociala planet och parets gemensamma liv. Detta trots att forskning visar att våld tenderar att eskalera (Lundgren, 2004; Ekbrand, 2006). IP nämner att trovärdigheten försvinner om en kvinna tar tillbaka sin anmälan upprepade gånger. Dessa uttalanden påvisar att kunskapen om normaliseringsprocessen eller makt- och kontroll begreppet inte förstås till fullo eller integrerats i utredningsarbetet och att kunskapen används inkonsekvent. Det är fortfarande andra diskurser som är starkare på BNR.

Utifrån Faircloughs (Winther Jorgensen, 2000) teoretiska resonemang att diskurser kan förändras och omstruktureras om de adopterar kunskap från andra diskursordningar eller genrer, kan sägas att detta delvis har skett gällande begreppet Normaliseringsprocessen (Lundgren, 1996), Makt och kontroll begreppet, tesen att Våld är våld (Burman, 2007) och att ”alla kan drabbas av våld” (Ekbrand, 2006). Här har polisens tal lånat begrepp från den feministiska forskningen (diskursen) om mäns våld mot kvinnor. Detta har bidragit till att man inte längre benämner mäns våld som ”lägenhetsbråk” eller ”familjetragedier”, att man har de teoretiska verktygen (normaliseringsprocessen) att förstå varför en kvinna inte lämnar sin våldsbenägna man, att förstå varför män använder våld (makt och kontroll), samt att förstå att kunskap är av stor vikt för att förstå våldets mekanismer (Lundgren, 2004). Men vid tillfället för intervjuerna står Organisationsdiskursen (läs nedan) i ett överordnat förhållande till Feministiska diskursen, även i brottsutredningar som gäller mänskliga relationer.

Den feministiska diskursen i förundersökningarna

Nedan följer diskursanalys på förundersökningarna för att undersöka om, hur, och på vilket sätt diskursen används.

Förundersökning 1

I slutidén av förundersökning 1 kan det utläsas i målsägande-förhöret att den misstänkte använt fysiskt våld på grund av svartsjuka. Misstänkt anklagar målsägande för att ha varit otrogen, varpå hon ber honom att gå och han tillgriper våld. En typisk makt och kontroll-situation, enligt intervjupersonernas utsagor.

I det andra förhöret framkommer det att våldet varit återkommande och förundersökningsledaren (FU) ställer följdfrågor. Målsägande vill inte tala om det och har ingen stödbevisning för den andra våldssituationen. Målsägande säger att hon inte vet varför hon går tillbaka till honom. FU visar förståelse och kunskap om normaliseringsprocessen då hon ber målsägare att höra av sig ” om hon kommer på fler händelser som hon inte velat ta upp nu”.

Förundersökning 2

Målsägare berättar om våldshändelsen där misstänkt brukat våld för att kontrollera situationen och henne. Polisen frågar målsägande om tidigare våld vilket tyder på kunskap om våldstrappan.

I förhören får misstänkt stort utrymme att återberätta sin version och hävdar att han brukat våld för att ”få henne närmre”, det vill säga, brukat makt för att kontrollera situationen. Misstänkt har inget uppsåt och benämner inte händelsen som ”våld”, men erkänner att han gjort fel. Utredarna ställer konkreta frågor om våldet för att fastställa det faktiska händelseförloppet. Detta visar på att de utgår från tesen ”makt och kontroll”, oavsett tidigare händelser.

Förundersökning 3

Redan i PM:et visar polisen kunskap om relationsvåld, då det står att det förmodligen förekommit olika brottsrubriceringar i detta ärende. Under förhöret tas två olika våldssituationer upp. Enligt målsägarförhören rör det sig om makt och kontroll, då misstänkt anser sig ha rätt att behandla sin fru som han behagar. Misstänkt uppges ha kallat våldshändelsen för ”familjegräl” och ”bråk på en högre nivå”. Målsägare två berättar att våldet varit såpass frekvent att hon inte sett det som misshandel. Det verkar som att polisen frågat om tidigare våld och händelser, vilket då skulle tyda på kunskap om normaliseringsprocessen. Misstänkt får utrymme att berätta fritt och skjuter återkommande ifrån sig ansvaret för våldet; ”hon retas på något sätt”, ”det är en försvarsmekanism” eller ”X får väldigt lätt blåmärken”. Trots dessa påståenden har ärendet gått till åtal.

Förundersökning 4

I förhör av vittne (X:s väninna) framgår det att utredare frågat om tidigare våld, vilket visar på kunskap om våldstrappan och normaliseringsprocessen. I förundersökningen inkommer ytterligare

en brottsanmälan om tidigare våld. I tillhörande målsägarförhör frågar polis varför hon anmäler detta ett år i efterhand. Vilket kan tyda på kunskap och ett sätt att få fram relevant information om relationen, men kan även tolkas som ett ifrågasättande, vilket då visar på okunskap. Misstänkt kallar första misshandeln för att ”fösa så milt det gick ut ur huset”. Detta ärende gick dock till åtal.

5.2 Organisationsdiskursen

Denna diskurs kännetecknas av att det i intervjuempirin talas om polisorganisationens uppbyggnad, dess arbetsmetoder och dess riktlinjer för hur brott ska utredas. Det empiriska materialet visar även att det finns ett informellt ”regelverk” av vedertagna ”sanningar” om vad som anses vara ett gott polisarbete.

Enligt IP:s utsagor skiljer inte utredningsarbetet på BNR nämnvärt från andra avdelningar, förutom att de alltid vet vem den misstänkte är eftersom det handlar om relationsvåld. I övrigt gäller samma rutiner; hålla förhör, samla in bevisning och stödbevisning under ledning av en åklagare som efter utförd förundersökning bedömer om åtal ska väckas. En av intervjupersonerna menar ändå att arbetet är annorlunda eftersom det i högre grad handlar om ”människor och känslor”, än i exempelvis en cykelstöld.

Bevisbördan

Intervjupersonerna säger att det viktigaste i deras arbete är att samla in bevisning. Utan tillräcklig bevisning väcker inte åklagaren åtal. Bristfällig bevisning är vanligaste orsaken att utredningar läggs ned. En av intervjupersonerna beskriver det såhär:

För allting går ju väldigt mycket ut på att det ska vara bevisning, Det ska nästan vara hängslen och livrem med bevisning idag.

Även målsägarförhöret tycks vara av stor vikt:

För jag vill gärna träffa kvinnan, eller målsägaren. Så jag har henne framför mig.. Alltså det är en sak att läsa i papper, och en *helt annan* sak att träffa målsägaren. Det skulle vara för mig helt främmande att inte träffa kvinnan, att hålla ett förhör på telefon första gången, nej!

Citatet påtalar vikten att träffa målsäganden för att hålla förhör och möta dennes reaktion och känslor under förhöret. Intervjupersonen understryker vikten att muntligt förmedla målsägandes känslor till åklagaren, som inte möter målsäganden förrän vid förhandling. Exempelvis förmedlas om kvinnan grät under förhöret.

De försöker också samla in kringbevisning, vilket är personer/dokument som kan intyga

målsägarens uppgifter. Utan bevisning är det ord-mot-ord, vilket inte räcker för att åtal ska väckas. Det ”ska vara ställt utom rimligt tvivel” att misstänkt är skyldig.

Sen finns ju de här ärendena där det bara är hot om våld. Men dom är som sagt jättesvåra. För det finns oftast inga vittnen. Och det finns inga inspelningar eller någonting.

Bevisbördan påvisar polisorganisationens uppfattning om hur ett brott (bör) se ut och ska hanteras. Benämningen ”brott” har historiskt sett syftat på brott som sker i det offentliga rummet, inte brott som sker i det privata utan bevis, vilket ovanstående citat är exempel på. Misshandel och våldtäkt i hemmet har gått från att vara icke-brott till att ses som samhällsproblem som ska motverkas i samhällssyfte, till att vara en individuell kränkning där brotten infogas i en könsneutral våldskategori, till att slutligen på 1990-talet ses som ett symptom på de ojämlika relationerna mellan könen (Wendt Höjer, 2002:190–191). Trots förändringar i synen på mäns våld mot kvinnor så har två ordningsbefästade processer varit stabila under hela perioden, nämligen *hur problemet mäns våld mot kvinnor avpolitiserats* och *hur mäns politiska primat upprättas* i hanteringen av våldet, det vill säga hur mäns erfarenheter blir normerande för den offentliga politiken (Wendt Höjer, 2002:191). Ett tecken på dessa processers stabilitet är faktumet att mäns våld mot kvinnor utreds på samma sätt som övriga brott. Bevisbördan är ett exempel på det, med vetskapen om att relationsbrott i hög grad saknar just vittnen och bevisning.

Från statligt håll har inte problematiken med den höga och specifika bevisbördan för våld i nära relationer utretts, vilket är ett problem som även avspeglas i intervjuempirin. Även det faktum att mäns erfarenheter inte sällan får tolkningsföreträde är problematiskt. Målsägares utsago om händelsen godtas som trovärdiga beroende på om ”misstänkt har en bra förklaring” till våldshändelsen.

Det kan ju också vara så att mannen har andra teorier om vad som hänt, som lika gärna kan stämma (...) och då blir det på något sätt, att man har bevis men inte tillräckligt mycket bevis.

Weinehalls (2011:8) forskning visar på en tendens att ”mannens ursäkter godtas som förmildrande och att kommunikationen med målsäganden ofta är bristfällig” och Scheffer Lindgrens (2009) forskning visar på en underlåtenhet att förhöra misstänkta män. Å andra sidan ska ingen dömas utan bevis på att brott begåtts i ett rättssäkert samhälle, vilket dock bidrar till att kvinnliga brottsoffer ofta förlorar.

Balanser

På BNR är det hög arbetsbelastning. När ärenden kommer in läggs de på hög förutom ärenden med en anhållen misstänkt. De ärendena kallas för ”frifotisärenden”. Utifrån dessa ärende-högar, s.k. balanser, bestämmer förundersökningsledaren vilka som är mest angelägna att utreda (mer om detta i bedömningsdiskursen längre fram) och delegerar vidare till utredarna.

(...) jag kan tänka mig hur det är att vara FU-ledare, jättejobbigt för dom. När dom ser hur högarna bara blir större och större och dom inte har någon att lägga ut på. Och ibland kommer dom ju och lägger ut ärenden fast många utav dom här utredarna redan har alldeles för många (...)

Intervjupersonerna talar om personalbristen som ett stort problem och att det får konsekvenser på utredningsarbetet:

Ingen blir lyckligare av att jag har sjuttio ärenden på min burk! För jag kan inte hålla ordning på sjuttio ärenden. Tjugo ärenden är max! (...) jag vill veta att ringer Katarina Andersson, jaha ja det är ju det ärendet, och då kan jag det.

(...) ändå har vi så stora högar, och folk som har blivit slagna för länge sedan och ändå ligger de där och väntar, och det är ju.. Det känns ju jobbigt också när man ringer upp dom efter ett halvår, ett år.. och ska förklara att vi har tyvärr inte hunnit med det här innan. Det är så illa, eller det går inte att formulera på ett bra sätt. Så med mer personal hade man ju hunnit med det.

Enligt ovanstående citat kan ärenden ligga i balanserna från ett halvår upp till ett år. Väntetid som kan riskera målsägares säkerhet, urholka förtroendet för polisen och minska målsägandes benägenhet att medverka i utredning. Ärenden med en anhållen gärningsman utreds däremot omedelbart. Misshandelsärenden gällande fysiskt våld är prioriterade. Eftersom misshandelsärenden ofta inkommer nedprioriteras ärenden gällande annat våld i balansen. Detta är problematiskt, då forskning visar att våldsanvändning i sig är en process och att våld tenderar att eskalera (Lundgren, 2004; Ekbrand, 2006). I praktiken innebär det att polisen lagför mäns våld först när det givit fysiska, synliga konsekvenser och sannolikt har pågått i lång tid. Personalbristen går i förlängningen ut över brottsoffren.

Hade man kunnat utreda snabbare kanske kvinnorna är med på tåget. I det akuta skedet så då hade dom här som säger att de inte vill medverka, kanske några hade varit med.

För att komma till rätta med detta, krävs i praktiken att ledningen prioriterar full bemanning av utredningsenheten BNR och på så sätt prioriterar jämställdhet, inom organisationen och i samhället. Våldet i sig är ett hinder för jämställdheten, menar Burman (2007).

Förutsättningen är att lagföring av mäns våld mot kvinnor inte betraktas som ett särintresse inom polisorganisationen, utan brott som ligger i allmänhetens intresse att lagföra (Wendt Höjer, 2002).

Personalbristen och mängden ärenden bidrar även till att ärenden selekteras bort, det vill säga, läggs ned utan utredning. Detta påverkar enskilda kvinnor i och med de stora fysiska och psykiska konsekvenserna för våldsutsatta kvinnor (Scheffer Lindgren, 2009) och våldsprocessen tillåts eskalera.

Framgångsfaktorer i utredningen

Ärenden där det väcks åtal kategoriseras inom polisen som framgångsrika. Icke framgångsrika ärenden är de som läggs ned (Weinehall, 2011). Enligt intervjupersonerna finns det vissa framgångsfaktorer för ett ärende för att nå åtal. I anhållningsärenden gäller att poliser på plats gör ett bra jobb (skriver bra PM, bra förhör, dokumenterar, tar målsägare till rättsläkare, letar stödbevisning). Och att åklagaren, som i de flesta ärenden är förundersökningsledare (FU), leder utredningen på ett bra sätt och samlar in tillräcklig bevisning.

(...) oftast så är det ju här målsägarförhöret som ska hållas så snabbt som möjligt medan hon fortfarande vill vara med. För ju fortare vi förhör målsägare och dokumenterar hennes skador och allt det här, desto större chans är det att det går till åtal.

Att det kommer till utredning snabbt (...) vittnen, att målsägaren ställer upp, (...) och att man börjar snabbt (att utreda), att dessutom misstänkte delvis erkänner. Då brukar det vara bra utgång på det hela. Och att man får dokumenterat skador också, då går det nästan alltid till åtal. Men det är ju inte alltid vi har de här uppgifterna.

En annan faktor är snabb anmälan. Detta är inte något som polisen kan påverka, men det ger bättre förutsättningar för utredningen eftersom bevisningen är ”färsk”. Speciellt i ärenden gällande fysisk misshandel där skadorna utgör bevisning. Läkares bedömningar av skador och dess ursprung blir bättre ju färskare de är. En annan viktig faktor är att målsägare vill medverka i hela utredningen.

Det är ju jätteviktigt, ja att kvinnorna vill medverka tycker jag. Det är ju jättejobbigt, frustrerande när man ringer och de inte vill. Det är ju svårt (...) Alltså att förändra det egentligen.

Det är bättre för utredningsarbetet att kvinnorna är aktiva i utredningen, eftersom stöd- och kringbevisning är information som kvinnorna själva bidrar med, exempelvis dagboksanteckningar, namn på vänner eller bekanta som de berättat om våldet för. Om kvinnan ej vill medverka uteblir

oftast dessa uppgifter, vilket minskar sannolikheten för ett åtal. Intervjupersonerna vet att rädsla kan vara en orsak till att ej medverka.

(...) och det handlar kanske inte om att hon inte vill, utan det handlar kanske om rädsla. Att hon helt plötsligt har kommit på ”oj vad har jag gjort”. Det här kanske hon skulle gjort för länge, länge sedan.(...) Det kan vara påtryckningar från hennes släkt, hans släktingar, vänner.

Att kvinnor inte medverkar i utredning kan bero på att de befinner sig i den fas av normaliseringsprocessen då rädsla för konsekvenser av ett uppbrott överstiger viljan att lämna (Scheffer Lindgren, 2009), att hennes identitet har blivit nedbruten och hon vet inte vem hon är utan mannen, eller skuldbelägger sig själv för våldet (Lundgren, 2004). Även rädsla för repressalier är vanligt, enligt Ekbrand (2006). Att bli bra bemött i förstaförhöret kan öka kvinnans benägenhet att medverka i utredningen (Weinehall, 2011:9) Eftersom det får konsekvenser för brottsutredningen att inte medverka, erbjuder polisen ibland att stå som anmälare, berättar en av intervjupersonerna. Scheffer Lindgrens (2009:67–69) undersökning påvisar många brister i polisutredningarnas kvalitet, bland annat att målsägandebiträde inte utses åt kvinnan, vilket endast gjordes i 18,4 % av fallen, vilket Scheffer Lindgren anar är en bidragande faktor till att kvinnor ej vill medverka i förundersökningen. Ingenting nämns om målsägandebiträde i min intervjuempiri, vilket tillsammans med personalbrist, låg prioritering av BNR-ärenden, brottsoffers rädsla och bristfälligt utfört polisarbete, skulle kunna vara bidragande orsaker till att kvinnor ej vill medverka. Att ärenden kategoriseras som framgångsrika endast om utredare och åklagare förutspår att åtal kan komma att väckas är problematiskt. Utredarnas uppgift är att uttömma all information och bevisning i ärenden oavsett förväntad utgång. Detta är dessvärre inte fallet, enligt Weinehalls forskning (2011:8) som visar att ärenden kan läggas ner utan att den misstänkte blir hörd eller att återtagande av anmälan leder till nedläggning beroende på engagemanget från utredare och åklagare.

Förutsättningar inom organisationen

Det är arbetsledningen som tar beslut om personalstyrkan. Intervjupersonerna talar ofta om den höga arbetsbelastningen på avdelningen och berättar att många utredare säger upp sig. Jag frågar om alla förutsättningar finns för att utföra ett bra arbete. Svaret blir återigen att personalen är ”motiverad” och ”begåvad”. Dock nämner en av intervjupersonerna behovet av bättre tekniska hjälpmedel för att kunna utföra sitt arbete på bästa sätt:

(...) man skulle kunna videofilma folk på plats. (...) Alla skulle vara mer utbildade på att kunna hålla videoförhör kanske direkt. Ehh alltså det saknas väl en del tekniska delar. Till exempel jag åker ut och har

förhör och får sitta och skriva för hand! Det kanske finns datorer, men inte tillräckligt många bärbara.

(..) Så det är sådana hjälpmedel som skulle underlätta. Bättre kameror. (...) Men vi har en bit dit!

Ovan nämns en avgörande faktor för möjligheten att fortsätta en utredning med ett videofilmade förhör utan målsägares medverkan. Dock är inte tillräckligt många utbildade för videoförhör och videokameror saknas. Dessa förutsättningar gällde även de polisdistrikt Weinehall (2011) undersökte. IP nämner logistiken som krävs under utredning, exempelvis att åka till målsägare/misstänkt eller leta upp adresser och telefonnummer och efterfrågar samordning för att minska dessa tidskrävande uppgifter.

Faktorer såsom fler videofilmade förhör, satsning på videoförhørs-utbildning, inköp av tekniskt material, samt ökad personaltäthet på BNR skulle bidra till mindre balanser, kortare utredningstid, högre benägenhet att medverka i utredningar och i förlängningen högre rättssäkerhet för brottsoffer.

SARA- bedömningar

SARA-bedömningar, hot- och- riskbedömningar uppskattar hur stor risk målsägaren löper att utsättas för framtida våld av misstänkt. SARA-bedömningar utförs inte i den utsträckning de ska. Behovet av en SARA-bedömning är upp till var enskild utredare, och tidsbrist är en betydande faktor:

Vi gör det inte alltid, fast vi borde egentligen göra det. Eh.. därför vi har inte tid. (...) men känner jag att det är verkligen dignitet på det (ärendet), då gör jag det direkt. (...) Får jag ett ärende där jag känner att det kanske inte är så att hotbilden är så hög, då kanske jag väntar. Så får den som får ärendet göra det sedan.

Enligt citatet delegeras ansvaret för SARA-bedömning vidare om det inte är ”hög dignitet” på ärendet och om utredaren inte ”känner” att det är hög risk. Det är problematiskt att frekvensen av SARA -bedömningar styrs av känsla och tidsbrist istället för av inarbetade rutiner och det påverkar rättssäkerheten negativt. Scheffer Lindgrens (2009) forskningsresultat om bristande rättstrygghet för utsatta kvinnor stämmer även in på BNR i Storgöteborg gällande SARA-bedömningar. Antalet personupplärade brott på de polisstationer Weinehall (2011) undersökt korresponderade med hur poliserna utfört de grundläggande utredningsinsatserna.

Den andra intervjupersonen nämner att SARA-bedömningar görs i alla ärenden rubricerade som grov kvinnofridskränkning, men att:

De här lite ofredanden och ringa misshandlar och, det är ju inte alltid det görs. Det ska väl göras oftare än vad det görs men. Men sedan har jag förstått att kollegor inte ens vet hur man gör! Och det står ju att man ska ha en särskild utbildning för att få göra den. Och den utbildningen har ingen sett röken av, vad jag har hört i alla fall.

Intervjupersonen använder ordet ”lite” framför ”ofredande och ringa misshandlar”, vilket indikerar att allvarlighetsgraden förminskas. Trots medvetenheten om att även denna typ av våldsbrott kan leda till mord. Våldet är aldrig grovt i början, men successivt behövs mer våld för att uppnå den kontroll av kvinnan mannen vill ha (Lundgren, 2004). Ovanstående citat kan även kopplas till våldsdiskursen i kommande kapitel, där viss typ av våld överlag bedöms ha låg dignitet. IP nämner en annan aspekt av SARA-bedömningar nedan:

(...) men man känner sig inte trygg heller när allting som vi poliser gör sätts ju vårt namn på. Och det är en lite obehaglig känsla. Det här med PM och sånt när man skriver sina egen upplevelse. Om jag skriver att jag upplever kvinnan alkoholpåverkad (...) Sätter jag mitt namn på det vill jag ju verkligen vara säker (...) Och det är ju samma sak med riskbedömning då, skriver jag att nej men det här verkar inte vara någon risk för kvinnan, och hon verkar ha bra skyddsnet och alla de här frågorna som då finns. Och sedan blir hon mördad dagen efter. Liksom ska jag då stå för det på något sätt?

Enligt regelverket ska enskilda polisutredare inte stå för konsekvenserna av en SARA-bedömning, men det skapar ändå en känsla av otrygghet på arbetsplatsen enligt IP. Potentiellt bidrar detta till tveksamhet inför att utföra SARA-bedömningar, eller att bedömningar utförs i ärenden där det ej finns risk att bli ifrågasatt. Ur ett strukturellt perspektiv kvarstår frågan vem som tar ansvar för polisens arbete om det inte är dem själva. Här blir ansvars- och skuldfrågan ett problem om det innebär en underlåtenhet att utföra riskbedömningar med potentiella konsekvenser för brottsoffer.

Potentiella implikationer av organisationsdiskursen.

Ovanstående genomgång av organisationsdiskursen visar att man inom organisationen utgår ifrån ett tal om, och en idé om utredningsförfarandet av brott överlag. Det görs ingen åtskillnad på Brott i nära relationer och övriga brott. Enligt Wendt Höjer (2002:197–199) problematiseras kvinnors specifika utsatthet först när kvinnor jämförs med ett könsneutralt subjekt, vars norm är mannen. Utsatta kvinnors särskilda utsatthet negligeras vilket ovanstående premisser i organisationsdiskursen tydligt visar.

Det finns några saker i organisationsdiskursen som kan innebära implikationer och negativa konsekvenser för lagföringen av brott, samt för brottsoffer. Den första och mest primära är polisorganisationens låga prioritering av avdelningen BNR. De har enligt intervjupersonerna ”alldeles för lite personal” och för många ärenden åt gången, vilket påverkar balanserna, utredningens längd, dess kvalité och kvinnornas benägenhet att medverka i utredningen. Detta påbjuder en selektiv prioritering av ärenden, vilket bidrar till att många ärenden inte anses allvarliga nog:

(Angående att driva ärenden fast målsägande ej vill medverka)

.. de vill inte medverka, det är inget riktigt brott... meh, det låter så fel att säga det, det förstår jag med.

Så här när man hör det så, men, det är inte så grovt att det är viktigt att man ger honom böter för det.

J: Okej, ahh

IP: Utan det är oftast böteskala det handlar om. När det handlar om fängelsestraff då driver oftast åklagarna det, även när kvinnan inte vill (medverka).

Detta ger i sin tur andra konsekvenser vilket en av intervjupersonerna nämner:

(...) och så ringer man upp dom och så upplever dom att nej jag har inte fått någon hjälp, och det var ingen som tog mig på allvar... och jag vill inte medverka liksom. Jag vill inte berätta om det här, det är gammalt och vi har gjort slut. Eller ännu värre dom som man ringer upp för att man då vill ha ett förhör ett halvår senare efter händelsen, då säger hon nej men vi är tillsammans, jag älskar honom (...)

Ovanstående citat påvisar två direkta konsekvenser av den långa utredningstiden.

Uppbrottsprocessen från en våldsam relation följer inte en rak linje beroende på en traumatisk bindning, till mannen. Rädslan för honom måste överstiga denna bindning innan hon kan göra motstånd. En polisanmälan är en gestaltning av sådan rädsla. Kvinnan behöver då externt stöd för att lämna (Scheffer Lindgren, 2009:66), exempelvis genom utredning och lagföring av de brott hon utsatts för. Brottsoffer riskerar annars stanna i en våldsam relation, då normaliseringsprocessen av våldet kan fortgå om inget sker efter brottsanmälan (Lundgren,2004).

Balanserna fordrar en strikt prioriteringsordning vilket innebär att ärenden utan ”dignitet” sällas bort, i praktiken är det framförallt brott som rubriceras som hot, trakasserier eller stalking. I Weinehalls (2011) undersökning förhördes inte alltid den misstänkte, vilket verkar vara en företeelse även inom BNR i Storgöteborg, om anmälan inte ger fängelse, eller inte anses vara ”ett riktigt brott”. I förlängningen bidrar icke lagförda brott till en fortsatt våldscykel och gärningsmannen kan använda våld ostraffad (Lundgren, 2004).

Bristen på tillräckligt avancerad teknisk utrustning kan leda till fakta-missar vid förhör, bristande uppmärksamhet på brottsoffer eller oförmåga att dokumentera viktiga bevis. SARA-bedömningar görs i för liten utsträckning vilket potentiellt kan innebära reell risk för målsägandens liv.

Ledningens underlåtenhet att satsa ekonomiskt förhindrar att anställda får adekvat utbildning för SARA-bedömningar, videoförhör, tillräckligt med teknisk utrustning och otillräcklig bemanning av utredare.

Organisationsdiskursen i förundersökningarna

I nedanstående analys har jag analyserat huruvida polisen utfört det utredningsarbete som benämnts

som framgångsfaktorer i utredningsarbetet, och om de arbetat utifrån de principer som enligt ovan är karaktäristiska för organisationsdiskursen.

I alla utredningar hade målsägande bevisning i form av dokumentation, vittne, eller stödbevisning. Målsägande hade i två fall egna anteckningar och fotografier av skador. I tre fall hade målsäganden varit hos läkare eller rättsläkare.

I ett av ärendena filmades förhören. I alla utredningar har förhör gjorts både på plats och på stationen. Målsägandena har även givit detaljerade uppgifter angående sin och den misstänktes relation. I alla ärenden har misstänkt *delvis* erkänt sin handling, (dock ej nödvändigtvis erkänt brott) som i dessa fyra fall är misshandel. Detta visar att alla fem framgångsfaktorer som nämnts ovan finns med; snabb anmälan, målsägande som deltar i utredningen, vittnen, dokumenterade skador och en misstänkt som delvis erkänner. Vilket även är skälet till att dessa fyra utredningar gick till åtal.

Här förbättrades dessutom chanserna av utförliga PM på plats i tre fall och av videoförhör i ett fall, samt att skador blev fotograferade på platsen i två fall. Genomgående gjordes även förhör på plats, även om ett var bristfälligt utfört. Poliserna frågar alltid om själva våldshändelsen, tidpunkt, typ av våld och hur målsägande upplevde våldet. De frågar alltid om tidigare våld, samt om målsägande och misstänkts relation.

Det tyder på att organisationsdiskursen är högst närvarande i förundersökningsmaterialet och att de arbetar utifrån denna diskurs även i praktiken. Sannolikt beror det på att det inom organisationsdiskursen mestadels ryms konkreta metoder för hur utredningsarbetet ska utföras.

Alla moment av förundersökningen har inte implementerade riktlinjer, exempelvis förhören och förhørsfrågorna. Dock visar analysen att arbetsrutinerna följer ett mönster som stämmer med det som sagts i intervjuerna, exempelvis hur arbetet på plats utförs, bevisbördan som krävs, arbetssättet och bedömningar om dignitet på ärenden. Till viss del även förhören där vissa frågor verkar vara standard, trots att resterande frågor kan variera beroende på utredare.

5.3 Våldsdiskursen

I våldsdiskursen har jag analyserat hur talet om våld ser ut i intervjuempirin och utredningsmaterialet. Jag har utgått från de olika tal om våld som återfanns i intervjumaterialet, vad som var *utmärkande* för resonemanget om våld, samt vad som karaktäriserades som våld. Sammantaget, menar jag, utgör detta en diskurs om våld, ett utsnitt av talet om våld från en viss plats (Winterson Jorgensen Phillips, 2000). Resultatet kommer även jämföras med Burmans teori om våldsdiskurser i den sammanfattande analysen längre fram.

Fysiskt våld primärt

Det som i hög utsträckning utmärker våldsdiskursen i empirin är att de *olika* typer av våld som utreds på avdelningen inte spontant omtalas av intervjupersonerna i talet om våld. Talet omfattas främst av fysiskt våld. Fysiskt våld förknippas spontant med ordet ”våld”. Under intervjuerna var det svårt att få uttömmande information om andra våldstyper än fysiskt. Även på specifika frågor om icke-fysiskt våld talas det snart om fysiskt våld igen. Nedan är ett citat gällande ärenden rubricerat som olaga hot.

J: Får ni ofta in anmälningar där den brottsliga handlingen inte klassificeras som våld?

IP: Ja, det är ofta vet jag inte men. Det händer ju! Absolut. Och då är det typiskt det här, när det är olaga hot... och det är ”du ska få” (...) det går inte att. Alltså jag kan förstå att någon blir rädd om någon säger att du ska få, eller du ska få se vad som händer. Ja vaddå vad är det som ska hända? Ska hon få blommor eller ska hon få stryk?

Enligt information i citatet är det med lagarnas utformning svårt att omfatta icke-fysiskt våld. Det krävs att hot är specifikt uttalade och innebär en straffbar handling, samt tillgång till tillräckliga bevis för att kunna inleda utredning gällande olaga hot.

FN:s deklaration från 1993 om våld inkluderar både fysiskt, sexuellt och psykologiskt våld, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande inom det privata eller det offentliga livet (FN, 2013). När intervjupersonerna tillfrågades var de *inte* bekanta med denna våldsdefinition.

Nedan frågar jag intervjupersonen om hur en typisk våldssituation ser ut. Syftet med frågan är att få kunskap om just det, men även IP:s föreställningar om en ”typisk” våldssituation, vilket visar sig senare i intervjuerna.

J: Hur ser en typisk våldssituation ut?

IP: Ja det är ju knytnävsslag. Örfilar... (...) I de flesta ärenden man har.

J: Men du tänker på det fysiska, finns det psykiskt, eller hot eller?

IP: Jaja! Det, alltså ehh, det finns ju alltid hot om våld. (...) I *alla* nästan är det hot om våld *och* våld.

Kvinnofridskränkning

Det som på BNR benämns som ”kvinnofrid” eller ”grov kvinnofrid” beskrivs och bedöms efter vissa kriterier. Det ska finnas minst tre upprepade våldsbrott vid tre olika tillfällen om det ska räknas som grov kvinnofridskränkning:

J: Använder ni ofta rubriceringen kvinnofridskränkning eller grov kvinnofridskränkning?

I: När det är mer än tre misshandlar, det är lite så, då blir det grov kvinnofrid. (...) Det beror lite på vad

kvinnan berättar om och så, men det är ju ganska vanligt. (...)

J: Är det då att de tre gått till åtal eller bara att dom anmält tre gånger eller hur fungerar det?

I: Nej, det räcker att man har anmält tre gånger, alltså att det finns tidigare anmälningar som styrker upp, eller att hon kan berätta om tre händelser vid en och samma anmälan så blir det grov kvinnofrid. Så då är det ofta att hon berättar för patrullen, ja jag har blivit slagen tre gånger nu. Första gången var det här, andra gången var det här. Det är det som är liksom. Det är viktigt att hon kan specificera (...) vilka har du pratat med efter första, vilka har du prata med efter andra, vilka har du prata med efter tredje. Och vad finns det för stöd för det. Det är mitt svar.

Samma fråga ställs till den andra intervjupersonen:

Så fort det finns tre brott, så gör vi det!

J: Så det är tre brott då, som ska ha...?

IP: Ja eller att det är vid tre tillfällen, att det är upprepat. Alltså inte tre brott, det var jag som sa fel, upprepat brott. (...) Så fort det hänt fler än tre gånger, så är det grov kvinnofridskränkning. Sen om det är misshandel tre gånger, eller om det är ofredande tre gånger, eller olaga hot tre gånger. Bara det är att det vart upprepat våld. (...)

J: Okej. Så då blir det automatiskt det då eller?

IP: Ja, det är därför det är så viktigt att vi håller förhör, för det kan ju vara så att det står misshandel. Men sen när vi håller förhör sen så kommer det fram att det är fler tillfällen. Då höjer man upp det till grov kvinnofridskränkning.

Citaten visar hur bedömningen av kvinnofridskränkning görs på BNR. Dessa tre brott kan även vara ofredande, hot eller stalking. Dock nämns det inte i det översta citat, vilket återigen visar att det spontant är fysiskt våld som omtalas. Scheffer Lindgrens undersökning visar att polisen använder sig av rubriceringen kvinnofridskränkning, men att många ärenden bedöms som enstaka brott trots att det är upprepade brott (Scheffer Lindgren, 2009:68), vilket motverkar syftet med rubriceringen.

Hot, ofredande och olaga förföljelse

Hot utreder vi också en hel del faktiskt, det tänkte jag inte ens på! Men det gör vi, väldigt mycket..så ofredanden, ja alltså i dagens samhälle är det mycket facebook och sms, att han kontaktar mig.. fast jag inte vill och fast jag har bett honom att sluta... Så det utreder vi ju också, men det är ju ingen ren misshandel... det är mer psykisk terror. (...) Det kan ju bli en kvinnofrid också, att det ingår i det liksom, eller det ingår i kvinnofrid att man upprepat kränkt den andre liksom.

Här omtalas möjligheten för icke-fysiskt våld att omrubriceras till kvinnofridsärende. Återigen en tendens att icke-fysiskt våld ”glöms bort” om jag inte aktivt påtalar eller efterfrågar det under

intervjun. Detta fenomen medför uttryck som ”riktiga brott”, ”låg prioritet” eller ”dignitet”.

Avsnittet om SARA-bedömningar ovan, visar att SARA-bedömning oftast utförs i ärenden som anses ha hög dignitet, det vill säga gällande fysiskt våld. Men även ofredande, olaga förföljelse eller olaga hot *kan* följas av upptrappat våld, eller vara upprepat, vilket i så fall ska omrubriceras till kvinnofridskränkning. Men ”digniteten” på ärendet ifråga styr, oavsett om det är en åklagare eller polis som är förundersökningsledare:

Sen kan det ju vara ärenden som åklagaren lägger över och säger att det är polis-lett. Och det är ju oftast eh, ja ofredanden, olaga förföljelse och olaga hot. (...) men så fort (...) förundersökningsledare säger att nej det här är sådan dignitet på, då lotsar man över det till åklagaren så får åklagaren ta beslut i ärendet.

Citatet ovan benämner återigen ofredande, olaga hot och olaga förföljelse som lågt prioriterade brott initialt. Denna inställning till icke-fysiskt våld bidrar till allvarliga konsekvenser i samhället och för målsägaren ifråga. Eftersom dessa ärenden anses ha lägre dignitet läggs de oftast i balansen, vilket ger längre utredningstid än ärenden som rubriceras som misshandel eller kvinnofridskränkning. Utredningstiden för hot-ärenden kan variera från sex månader till ett år, medan utredningstiden för brott där misstänkte är anhållen är från några dagar upp till några månader, enligt IP. Allvarlighetsgraden (”digniteten”) i våldet verkar bedömas efter vilken grad målsägande är *fysiskt skadad*, eller vid SARA-bedömning, *riskerar* att bli fysiskt skadad. Fysiskt våld anses därmed vara allvarligare än våld som inte går att mäta i kroppsliga skador. Dock menar intervjupersonerna att psykiskt eller verbalt våld kan vara ”nog så jobbigt”, men räknas inte som ”polisärt” i samma utsträckning.

Men sen finns ju de här ärendena som bara är hot om våld. Men dom är som sagt jättesvåra. För oftast finns det inga vittnen. Och det finns inga inspelningar eller någonting. (...) jag tror att det är nästan fifty-fifty. Kanske lite mer ofredanden och hot.

Citatet visar att är olaga hot är svårutredda ärenden och många till antal. Samma intervjuperson säger dock under intervjun att det är lättare att lösa brott med dagens teknik, exempelvis mobiltelefoner, datorer och sociala medier. Denna teknik torde göra det lättare att utreda även olaga hot, ofredanden och stalking, såtillvida det inte rör sig om en ord-mot-ordsituation.

Potentiella implikationer av våldsdiskursen

Konsekvenserna av våldsdiskursen återfinns främst i de bedömningsgrunder som finns inom organisationen (vilket togs upp i kapitel Organisationsdiskursen), en organisationsdiskurs som bedömer fysiskt och icke-fysiskt våld olika. Då brottsrubriceringarna enligt IP i stort sett är lika

många gällande fysiskt våld och icke-fysiskt våld, med ett eventuellt övertag av icke-fysiskt våld, blir detta problematiskt. Dels på grund av att våld tenderar att trappas upp och oftast korrelerar med annat våld (Lundgren, 2004; Ekbrand, 2006) och att ett icke lagfört hot, ofredande eller stalking signalerar att polisen bedömer gärningsmannens handlingar som legitima, ur ett juridiskt perspektiv. Dels för att tilliten och tilltron till polismyndigheten minskar hos brottsoffer.

Enligt Ekbrand (2006) är förmågan att se icke våldsamma handlingar som män använder för att utöva makt intimt förknippat med just definitionen av våld (2006:14). Hot behöver inte vara explicita uttalanden om att mannen kommer göra X med kvinnan om hon gör Y. I själva verket är X *oftast obestämt* och formuleras som *något som kommer hända kvinnan* (Ekbrand, 2006:17). Vilket kan jämföras med IP:s citat om den sorts hot då mannen sagt ”du ska få”. Det är ett obestämt hot, men likväl ett hot enligt Ekbrands definition (ibid). Det överensstämmer även med Ekbrands (2006) tes att mäns våld är en rationell handling, och att de därför väljer att uttala ett obestämt hot, som likväl skrämmer och kontrollerar kvinnan (2006:18–20) men undgår lagen.

Ovanstående innebär att ”du ska få”-hot inte är obetydliga, trots att de ej betraktas som ”brott i lagens mening”, enligt BNR:s våldsdiskurs och organisationsdiskurs. Rättsväsendet kräver dock konkreta bevis och en tydlig rubricering för att en handling ska anses vara ett brott.

Våldsdefinitionen inom polisorganisationen är snäv jämfört med andra instanser som arbetar mot våld, exempelvis FN, Amnesty, Göteborgs Stads Utväg, kvinnojourer och Kvinnofridslinjen, som har en inkluderande våldsdefinition som innefattar fler typer av våld.

Scheffer (2009:70) påpekar att man i Sverige inte lyckats leva upp till FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna (1948) gällande hanteringen av mäns våld mot kvinnor och menar att vi i Sverige inte uppfyller kraven på likabehandling i svenskt rättsväsende. Hennes studier har visat att attityder inom rättsväsendet inte försvinner med lagändringar.

Jag vill påstå att diskrepansen mellan polisens våldsdefinition och FN:s våldsdefinition leder till dubbel viktimisering av brottsoffer, eftersom lagar och arbetsmetoder inom polisorganisationen inte är utformade efter de *faktiska* våldstyper som drabbar dem. Lagarna är utformade efter ett genusneutralt subjekt, vars norm är en man, vilket bidrar till att kvinnors specifika utsatthet i relation till, och med män, inte inkluderas i lagar (Wendt Höjer, 2002:197–199). Därför blir våld förbisett av lagen i vissa avseenden, såsom fallet med icke-fysiskt våld.

Våldsdiskursen i förundersökningarna

Redan urvalet av förundersökningar, utfört av personal på arkivavdelningen, ger en föraning om den rådande våldsdiskursen. Jag erhöll endast förundersökningar gällande fysisk misshandel, trots att jag efterfrågat olika brottsrubriceringar gällande relationsvåld.

I alla förundersökningar ligger fokus i målsägarnas respektive utsagor på konsekvenserna av

våldet i form av fysiska skador, allvarlighetsgraden av skadorna, målsägarnas upplevelser samt fysiska och psykiska men efter våldet. Det efterfrågas detaljerade beskrivningar om hur våldet gått till, dess grovhet/grad, vart misstänkt och målsägare befunnit sig i förhållande till varandra i våldssituationen, samt om uppkomna skador. I nästan alla utredningar har gärningsmännen hävdat självförsvar och deras utsagor har skilt sig från målsägarnas men de har ändå blivit skäligan misstänkta för misshandel”, vilket korrelerar med Burmans diskurs ”våldet som sådant” (Burman, 2007) och den feministiska diskursen. Målsäganden framställer sig själva i tre av fyra fall som passiva under tiden för våldshändelsen. Detta korresponderar med Burmans (2007) forskning att man inom straffrätten, och rättsväsendet i stort (Wendt Höjer, 2002), utgår från en manlig norm som påbjuder att kvinnor agerar stereotypt kvinnligt i en våldssituation, det vill säga passivt, för att anses vara ”riktiga brottsoffer”.

5.4 Könsdiskursen

Denna diskurs syftar på det tal om genus(identiteter) som framkommer i intervjuerna. Överlag visar intervjumaterialet att föreställningar om kön och genusidentiteter utgår ifrån stereotypa uppfattningar om kön. Det är en utgångspunkt som är essentialistisk; att man föds med könsspecifika egenskaper. Trots det påvisar enstaka uttalanden en önskan om annorlunda ”könsroller”.

Kvinnor och män är olika

I inledningen av intervjun ställs frågan om könsfördelningen på BNR och får svaret att det för tillfället arbetar tre män och att resterande är kvinnor i medelåldern. En av intervjupersonerna poängterar vikten av motiverade kollegor på BNR:

Det är jättetråkigt! Men samtidigt så, ska man vara på den här avdelningen så ska man verkligen vilja det! (...) Min känsla är att män har svårt för det här som handlar om känslor.

Citatet indikerar att intervjupersonen enligt ett essentialistiskt tänkande kring kön utgår ifrån att ”ha svårt för känslor” är *ett bestämt sätt* att vara man på. Det kan också tolkas som att män inte förväntas vilja utreda våld mot kvinnor.

(...) och jag tror att män har lite lättare för att ta till våld än kvinnor har.

Detta citat kan läsas som att IP tolkar en våldshandling/beteende olika beroende på vilket kön som utfört det, eller att vissa beteenden anses könsspecifika och därmed kan undgå problematisering. Med tanke på att intervjupersonen arbetar på en avdelning som mestadels behandlar mäns våld mot

kvinnor, är uttalandet till viss del förståeligt. Men om IP som myndighetsperson utgår ifrån att människor, på grund av sitt kön, har ett visst (våldsamt) beteende blir det problematiskt eftersom genusidentiteter är föränderliga (Rosenberg, 2005) och våld är fel oavsett vilket kön gärningsmannen har.

Merparten av våldet som utreds på BNR sker inom en heterosexuell parrelation, även om våld i samkönade relationer förekommer. Butler menar att de socialt konstruerade skillnaderna mellan könen ska attrahera det motsatta könet, detta kallas för den heterosexuella matrisen (Rosenberg, 2005). Denna matris påverkar även utredarna. Nedan är ett exempel på när förväntade könsskillnader skapar ett reellt problem för brottsoffret:

Tyvärr är det ju, i många förhållanden så att det är fortfarande kvinnan som sköter det mesta när det gäller barnen. Och då är det klart att lämnar hon honom, och han plötsligt inte vet riktigt vad han har för rättigheter eller vad han ska göra sedan, då blir det en frustration. Så blir det pajkastning och det här. Och då blir det den här dumme grejen (...)

Den ”dumme grejen” som intervjupersonen refererar till är de hot i uppbrotsprocessen som kvinnor ofta utsätts för och anmäler (Ekbrand, 2006), vilket utredaren bedömer som ”ett Svenssonpar i en felspiral”, inte ett hot. Heteronormens skapade könsskillnader genererar problem i genusidentiteter och i parrelationer. Det är viktigt för brottsoffret att utredarna kan uppmärksamma könsskillnadernas konsekvenser och ta dem på allvar. För de borde inte ge mannen rätt att ”kasta paj” på (hota) kvinnan trots att dessa ”skillnader” är en bidragande orsak till att hon haft huvudansvaret om barnen. Istället för att män tar ut ilska på kvinnan för att de inte ”vet sina rättigheter” kan män göra genus annorlunda, exempelvis från start ta ut mer föräldraledighet. Att utredarna förminskar hot mot kvinnan är ett exempel på när könsskillnader och genusskapande skymmer utredningsarbetet.

Heterosexuella parrelationer

Heterosexuella parrelationer innehar en större betydelse än kärleken mellan två människor enligt Lundgren (2004). Relationen utgör i sig en reproduktion av genuskillnader och ojämlikhet.

Man ställer ju frågan (om hur relationen varit) för det är utav vikt att veta. För du ska veta att kvinnan kanske har en åsikt om hur det har varit, och mannen har en helt annan åsikt, så därför är det ju bra att ställa den frågan. (...) Man har ju lättare att förstå när kvinnan berättar.

Enligt citatet ska utredarna bedöma våldet utifrån en relationskontext baserat på målsägares och misstänkt utsagor om relationen. Även målsägandes trovärdighet bedöms utifrån dessa utsagor.

Enligt citatet kan det vara stor skillnad på hur de två upplever relationen. Ingen av IP nämner huruvida målsägandes utsaga har tolkningsföreträde i egenskap av brottsoffer.

Det finns fortfarande en distinktion mellan parrelationer och det resterande samhället, där parförhållanden anses tillhöra den privata sfären dit utomstående vanligtvis inte har tillgång (Ekbrand, 2006:29). Eftersom polisorganisationen inte är isolerad ifrån resterande samhälle är även polisutredare bärare av ett antal föreställningar och åsikter gällande parrelationer, vilka i sin tur är bundna till olika föreställningar om genusidentiteter. Lagar sätter gränser för myndigheters verksamhet, ”men i varje konkret möte mellan ett brottsoffer och en myndighetsutövande tjänsteman finns det ett handlingsutrymme där deras attityder till mäns våld mot kvinnor spelar roll” (ibid). Så även deras attityder till genusidentiteter och relationer, vilket nästa citat konkretiserar:

Säg att kvinnan har stått och skrikit på mannen i tre timmar och han ger henne en örfil för han upplever att hon är helt okontaktbar, hon är bara förbannad liksom. Om dom dessutom har vittne till det som faktiskt säger att hon har stått och skrikit på honom i tre timmar. Då kanske det är större sannolikhet att det läggs ned än att det leder till åtal för att man tycker att på något sätt (...) det är inte rätt, men man kan ändå på något sätt förstå liksom.

Citatet kan tolkas som att IP tar ställning för mannen, då hon ”ändå på något sätt” kan förstå misstänkts handling. Dock reserverar sig IP genom att påpeka ”att det inte är rätt” att han slår. Citatet visar indirekt att IP har vissa föreställningar gällande ett accepterat kvinnligt respektive manligt sätt att agera; en kvinna borde inte vara arg och stå och skrika på sin man i tre timmar, och en man ska inte behöva utstå det. Slutfrasen säger indirekt att en mans genusidentitet inbegriper gränssättning genom våld, eftersom det är ”större sannolikhet” att åklagare under ovan beskrivna omständigheter lägger ned ärendet.

Citatet nedan, om svartsjuka, indikerar att vissa föreställningar om manlighet är mer eller mindre accepterade i samhället:

Män som man pratar med som erkänner att dom, alltså dom blir så svartsjuka att dom ser svart, dom kan inte styra sig själv. Dom får för sig saker som inte stämmer. Det räcker med att deras kvinna pratar med en man, och det behöver inte vara någonting, så ser dom i syne att det är någonting annat än det är. Och så slår man.

Citaten handlar om känslan svartsjuka, som är intimt förknippad med en upplevelse av kontrollförlust. Att det handlar om en subjektiv upplevelse och känsla visar meningen ”dom får för sig saker som inte stämmer”. Svartsjukan kan även kopplas till mäns anspråk på kvinnas trohet och på kvinnan själv, som objekt. Det är mannens föreställning om vad som är acceptabelt för kvinnan

som gäller, inte kvinnans (Lundgren, 2004). Dessa mäns anspråk demonstrerar IP även genom att använda termen ”deras kvinna” (ägodel), sannolikt refererat till männens egna ordval. Eftersom svartsjuka och kontrollförlust (av genusidentiteten) får konsekvensen ”att slå”, visar citatet indirekt att manlighet är kopplad till hur kvinnlighet görs (Rosengren, 2005; Lundgren, 2004). En ”otrogen” kvinna konstituerar inte den rätta bilden av mannen i egenskap av ”man”. Därför måste mannen rekonstruera bilden genom att kontrollera kvinnan (genom våld) så att hon uppträder enligt hans föreställning om ”kvinnlighet” (Lundgren, 2004). Därmed återupprättar han sin bild av ”manlighet”.

Maktobalansen mellan könen reproduceras genom genusidentiteter, och kan, om utredares föreställningar om kön/genus inte medvetandegörs reproduceras genom utredningsarbetet med negativ konsekvens för den utsatta kvinnan - som ju redan är, och då förblir, strukturellt och individuellt underordnad mannen.

Duktig-flicka

Brottsoffer som inte dokumenterat eller samlat bevis får ofta ärenden nedlagda på grund av bristande bevisunderlag.

(...) Att man skriver upp när det händer, för det är ju... det är ju väldigt få kvinnor som anmäler första gången det händer. Dom flesta har ju vart utsatta väldigt många gånger, och har man då dokumenterat, skrivit dagbok eller tagit bilder på skador och vart på sjukhus så... då blir det en piece of cake för oss. Men så enkelt är det inte. För det gör ju inte kvinnorna.

Lagarna är konstruerade efter en manlig norm i ett samhälle där mannen var överordnad och man räknade inte med att medborgaren kunde vara brottsoffer i sin egen familj (Wendt Höjer, 2002). Skeenden i den privata sfären ansågs inte vara politiskt viktiga innan 1965. En konsekvens av det är att mycket ansvar för bevisinsamlingen åligger målsägande, vilket ej gäller andra brott. Detta gäller dock i lägre grad misshandelsärenden med anhållen misstänkt, där bevisning samlas in på plats av polis. Det är markant skillnad i ärenden där misshandeln inte anmälts tidigt eller ärenden rubricerade som olaga hot, ofredande och olaga förföljelse. Alla har inte information om den bevisinsamling som åligger dem.

Dom tänker inte på det... och det, hade ju säkert inte jag heller gjort. Men nu vet jag vad det handlar om, så skulle jag bli utsatt så hade jag ju gjort det här.

Citatet indikerar att man måste ha kunskapen om hur utredningen går till och kunskap om sitt egenansvar att samla in bevis genom olika metoder. Denna information är inte nödvändigtvis tydlig för

allmänheten. Informationen finns dock på polisens hemsida (Polisen.se, 2013). Nästa citat visar på den faktiska konsekvensen av bristande information om bevisinsamling.

J: Skulle du kunna berätta om ett icke-idealistiskt fall, som inte skulle kunna nå åtal? (...)

I: Ja, det kan ju vara när kvinnan som anmäler att hon blivit misshandlad, och att hon har blivit det i många års tid. (...) Det finns inga vittnen, hon har aldrig dokumenterat, hon har aldrig vart till läkare. Och mannen förnekar. Alltså det.

J: Ja då går det inte?

I: Näe, det går inte! För det finns liksom ingenting att ta på. Även om man förstår... alltså jag menar man går ju inte och gör en anmälan bara sådär rätt upp och ner (...)

Att brottsoffer förväntas ta eget ansvar för bevisinsamlade talar emot forskning som visar att kvinnor i utsatt situation kan bli handlingsförlamade, bli deprimerade, förlora självkänslan samt blivit alltför påverkade av normaliseringsprocessen (Lundberg, 2004; Scheffer Lindgren, 2009) i våldsrelationen. Målsägandes bevisinsamling, bryter mot intervjupersonernas föreställning av målsägande som passiva, och mot det stereotyp kvinnliga, när de agerar som ”den duktiga flickan” det vill säga är aktiv, ansvarsfull och förutseende. Därmed samexisterar och kolliderar två parallella föreställningar om genus och brottsutsatta - och drabbar brottsoffret.

Potentiella implikationer av användningen av köns- och genusdiskursen

Det är viktigt för utredarna att medvetandegöra föreställningar om kön- och genus som de bär på, eftersom de kan påverka hur de ser på/bedömer de kvinnor och män som brottsutredningen gäller.

Utredares stereotypa föreställningar om kön och-genusidentiteter riskerar reproduceras i förundersökningen gällande mäns våld mot kvinnor. Brott sprungna ur könsmaktojämligheten i samhället och i parrelationen. Detta innebär därmed dubbel viktisering för målsägande. En stereotyp syn på kön- och genusidentiteter förutsätter att kvinnornas genusidentitet är formad efter mannen som är norm, både i samhället och i heterosexuella parrelationer, eftersom genusidentiteter skapas i förhållande till varandra (Lundgren, 2004).

Om mannen är norm och ges tolkningsföreträde även i brottsutredningar där parets relation ska ”bedömas/problematiseras” skapar det en sämre förutsättning för bedömningen av brottsoffrets upplevelse, känslor, handling och livsutrymme (Wendt Höjer, 2002).

Denna tendens visar sig i de ovanstående citaten om parrelationer som indikerar olika förväntningar på kvinnors och mäns roll och ansvar i en relation. Även avsnittet om duktiga flickan, där en ansvarsfull kvinna förväntas samla bevisning och ha rätt kunskap om vad som krävs av henne i en polisutredning, samtidigt som hon förväntats vara passiv/oskyldig(t)

våldsutsatt.

En könsneutral föreställning om genusidentiteter kan bidra till att polisen ser likvärdigt på ansvar, i och utanför relationen för båda parter/kön. Exempelvis skulle inte mannens syn på otrohet våldet förmildra våldet, och att en kvinna ”skrikit på en man i tre timmar” skulle inte bidra till en förståelse av mannens våld.

Då brottsutredningar ämnar vara objektiva borde utredarnas föreställningar om genusidentiteter vara (makt)neutrala för att förhindra att det ena könet får tolknings- handlings- och kränkingsföreträde.

Ansvar för bevisinsamling som åligger målsägande bygger på en maktasymmetri där den manliga normen är rådande, där kvinnor måste ta ansvar även som utsatta. Förutsättningarna för kvinnor som misshandlas i en nära relation är helt olik en man som misshandlas av en okänd gärningsman i offentlig miljö, på grund av relationen dem emellan, lokaliteten och den maktasymmetri som utvecklats i parrelationen och normaliserar våldet.

”Samhället vidtar åtgärder mot våldet först när det jämförts med ”annat” våld, och inte med det specifika i att vara kvinna och ha specifikt kvinnliga erfarenheter” (Wendt Höjer, 2002:197–199), vilket blir tydligt gällande ansvaret för bevisinsamling.

Mer tid för enskilda ärenden motverkar indirekt att tjänstemännens föreställningar om kön och genus påverkar utredningar negativt (Ekbrand, 2006). Men framförallt behövs utbildning om kön och genus på polisorganisationerna.

Kön och genusdiskursen i örundersökningarna

I utredningarna förekommer citat, uttalanden, frågor eller utredarens underlåtenhet att ställa frågor, vilket kan indikera föreställningar om stereotypa genus. Det är inte alltid uttalat i materialet att det rör sig om genusdiskursen.

Förundersökning 1

I PM beskrivs målsägares känslotillstånd ”upprörd och skärrad”, men ingen motsvarande beskrivning av den misstänktes känslotillstånd finns med, vilket jag menar tyder på en föreställning om stereotypa genusidentiteter att endast kvinnor har/visar känslor. Misstänkts känslotillstånd borde ha betydelse i en förundersökning, då känslouttryck såsom upprördhet eller ilska kan stärka målsägandes berättelse. Känslor påverkar även mäns agerande, trots att ”manlighet” historiskt sett inte förknippats med känslor.

I slutidéen av misstänkts förhör står inte eventuella frågor från förhørsledaren med, vilket gör det oklart om frågor förekommit. Om inte, har misstänkt framfört sin version utan ifrågasättanden eller motfrågor som kan dementera eller bekräfta målsägandes version,

förutom i början där misstänkt delges misstanke.

Förundersökning 2

Här står det om kvinnans känslotillstånd, uppsyn, kläder och skador i PM men ingen motsvarande redogörelse om mannen, trots att hans ilska (känsla) utlöste våldshandlingen. I förhöret med målsägaren ställs två i min mening omotiverade frågor: ”Har du lätt att få blåmärken?” Denna fråga ställs då målsäganden har ett antal blåmärken som hon inte kan tidsbestämma exakt utifrån våldssituationen. Blåmärken som uppkommit i samband med en våldssituation torde dock ha uppkommit under sagda våldssituation, oberoende av målsägandes benägenhet att få blåmärken.

Nästa omotiverade fråga är: ”Berätta om varför han var sur och varför han puttade.”

Denna fråga kan tolkas som om att målsägaren har skyldighet att förstå och ta ansvar för misstänkts humör och agerande, samt att kvinnor bör vara inkännande.

I förhöret med parterna framkommer att misstänkt är ordentligt berusad medan målsägare är nykter. I utredningen ställs frågor till målsägande som ska dementera eller styrka misstänkts utsaga, men det borde vara tvärtom eftersom mannen är den misstänkte. Vissa saker i misstänkt förhör borde ha följts upp bättre utifrån det som målsägande sagt i sitt förhör. Detta görs inte tillräckligt och misstänkts utsaga får stå i stort sett oemotsagd av utredaren.

Förundersökning 3

Här tillfrågas målsägare 2 (kvinnan) om hennes och misstänkts relation. Även misstänkt berättar om sin och målsägare 2:s relation. I misstänkts förhör finns det ej så många kompletterande frågor förutom vid de avsnitt som behandlar själva misshandeln mot målsägare 2. Dock inga frågor gällande misshandeln mot målsägande 1 (sonen), trots att misstänkts utsaga inte överensstämmer med målsägare 1:s utsaga.

Detta visar på samma tendens som i utredning 2, att misstänkts version av våldshändelse/relation får stå oemotsagda, vilket indirekt ger honom tolkningsföreträde. Exempelvis säger misstänkt att målsägare ”inte har accepterat att han har lämnat henne”, medan det i målsägarförhören framgår att målsägarna målmedvetet löst allt praktiskt som ett led att frigöra sig från misstänkt. Detta faktum tas inte upp av utredaren för att stärka målsägarnas version och dementera misstänkts version.

Förundersökning 4

Våldssituationen var detaljerat beskriven i målsägarförhören. I andra förhöret med

målsägaren beskrivs X agerande under våldssituationen:

Hon var som en trasdocka och gjorde inget motstånd alls, mer än att hon bad honom att släppa.

Kvinnor beskrivs ofta på detta sätt i utredningar, som hjälplösa "offer" som ej gjort motstånd, vilket legitimerar dem som "riktiga offer". Det hör till kvinnornas stereotypa genusidentitet att ej inta/ha en subjektposition (Lundgren,2004, Rosengren, 2005). Att man lyfter fram målsägaren (kvinnan) som objekt, det vill säga belyser att hon ej gjort motstånd, är i olika grad avgörande för om hon erhåller rättssystemets hjälp.

Målsägaren i utredning 4 har trots sin utsatthet agerat som den "duktiga flickan" då hon berättat för folk om våldet (kringbevisning), antecknat fakta om våldshändelserna, besökt sjukhus och berättat om orsaken till sina skador samt haft en samtalskontakt. Hon har vidtagit de åtgärder som enligt intervjupersonerna är "framgångsfaktorer" för att ett ärende ska nå åtal. Här påvisas motsättningen mellan att målsägaren framställer sig som/är passivt offer och att hon är/tvingas vara aktiv i bevisinsamlingen.

Misstänkt framställer ofta målsägande som just aktiv (subjekt), medan han framställer sig själv som offer som handlat i nödvärn:

X tillfrågas hur han avlägsnade XX och säger att han fick fösa ut henne ur huset. Han fick använda händerna för att putta ut henne så milt som möjligt men hon gjorde motstånd. Han gjorde så milt som det var möjligt. Hon var enormt aggressiv och hotfull och kämpade emot.

Enligt intervjupersonerna kan misstänkt, om kvinnan försvarat sig och orsakat riv eller-sårskador på mannen, anses ha handlat i nödvärn istället för att ha misshandlat, vilket visar att genusidentiteten påbjuder att kvinnan förhåller sig passiv (objekt) under pågående misshandel för att erhålla trovärdighet.

5.5 Kategoridiskursen

Denna diskurs syftar till att visa hur personalen på avdelningen delar in ärenden och målsägare/misstänkt i olika kategorier av människor. Syftet med kategoriseringen verkar vara att kunna vidta "rätt" åtgärder i utredningsarbetet.

Nedan görs en genomgång av de olika kategorier som intervjupersonerna explicit eller indirekt talar om i intervjuerna. Jag definierar de olika kategorierna och vilka som innefattas i dessa utifrån talet i intervjumaterialet. Det finns en del kategorier som verkar vara fasta och beskriver en viss grupp med, enligt IP, specifika karaktärsdrag, medan andra är mer flytande. Det gemensamma är att

dessa kategorier räknas in som icke ”normal fungerande” människor.

Grupper med ”avvikande” beteende

De avvikande beteenden som nämns i intervjuerna är kopplat till psykisk ohälsa, dålig självkänsla och eventuellt missbruk. IP talar om beteenden och grupper av kvinnor som riskerar att bli brottsoffer, samt om män/misstänkta vars avvikande beteende enligt intervjupersonerna påverkar deras benägenhet att bruka våld.

(...) Människor som vi har att göra med i sådana här ärendena mår ju inte bra. Alltså det är ju ingen som mår bra utav de som blivit utsatta.. men det finns ju sådana som är sjuka, dom är psykiskt sjuka, dom kanske är narkotikamissbrukare. Dom kanske är alkoholmissbrukare, eh, och det är klart att, då skiljer det ju sig i utredningsprocessen, med dom människorna än det gör med.. Svensson som har blivit ovänner med varandra, som är tillgängliga. Som man ringer och dom svarar i telefon.

Här syftar intervjupersonen på skillnaden på tillgänglighet. De som ej kategoriseras som ”Svenssons” anses vara avvikare från normen som normal fungerande och ”otillgängliga”.

Detta sätt att tala om våldsutövare och våldsutsatta härstammar från en tidigare förklaringsmodell ifrån individualpsykologin. Exempel på författare som skrivit om det är Cullberg (1984) och Bergman (1987), (Ekbrand, 2006:6–7).

Intervjupersonens uttalande indikerar att IP/organisationen använder sig av avvikelse-förklaring. Ekbrand menar att forskning om avvikelse och dess tankesätt kan sammanfattas såhär: ”våld är ett onormalt beteende, som onormala män utsätter onormala kvinnor för, och dessa män skulle vinna på att inte använda våld” (Ekbrand, 2006:6). Att människor som utövar/utsätts för våld antas vara ”onormala” tyder citatets jämförelse med gruppen ”Svensson som har blivit ovänner med varandra” på. Uttalandet tyder även på förmodad diskrepans mellan ”våld” och ”att bli ovänner”.

Det är väldigt mycket alkohol som ligger bakom. Nästan alla män som slår kvinnor, det är ju alkoholproblem och psykisk ohälsa i grund och botten.

Även detta uttalande visar avvikelseparadigmet, att mannen som slår har psykisk ohälsa och/eller ”alkoholproblem”. Nästa uttalande visar på en avvikelse-förklaring av våldsutsatta målsägare.

Det är dom med lite riskbeteende, dom som, kanske har lite mindre själv...eller lägre självkänsla, sämre självförtroende och söker uppmärksamhet och bekräftelse av andra. (...) Och en sådan kvinna har väl större risk att falla för de här männen.

Ovanstående citat indikerar en förförståelse/fördömning vars konsekvens kan bli negativ. Om man utgår ifrån att vissa människor har större benägenhet att hamna i våldsamma relationer så riskerar det att påverka bedömningen och vilka åtgärder som vidtas i utredningen.

Mm, normala är väl fel ord egentligen men... låt oss kalla det för normala... människor bryter ju ett förhållande... när man inser att ja, nu bråkar vi sju utav åtta dagar.

IP:s citat om "normala människor" visar en problematisk föreställning då ett ärende gällande ett "Svenssons par" anses vara bara "bråk", inte våld, och "onormala" kvinnor som slås av missbrukande män riskerar att bli ärenden som rutinmässigt avfärdas som olösliga. Om IP utgår ifrån att "normala människor bryter förhållandet" skuldbelägger de målsäganden som stannar och anses ha avvikande beteende. Citatet visar därutöver en problematisk kunskapsbrist om normaliseringsprocessens konsekvenser (Lundgren, 2004).

Missbrukare

Den andra gruppen är en delgrupp i "den avvikande gruppen", som jag redogjorde för ovan och benämns av intervjupersonerna som "missbrukarna". En kategori där talet om samt uttryck i intervjuerna indikerar att det existerar etablerade föreställningar om missbrukare som grupp på BNR. Nedan demonstreras dessa föreställningar genom olika citat.

Jag frågar en intervjuperson i vilken utsträckning kvinnor nekar till att delta i förundersökningen varpå intervjupersonen spontant talar om missbrukare:

Kanske är fult om du skulle ge det rakt av (återge samtalet), men alkoholisterna som sitter på parkbänkar och super, dom slår jätteofta. Mm, vågar jag säga faktiskt. Och kvinnan ringer polisen och polisen kommer dit, griper mannen. Och sen när han släpps, och redan innan han släpps, så vill inte kvinnan medverka. Ja han är ju snäll egentligen men vi var ju fulla. Eh, så dom är det ju, tycker jag i alla fall nästan. I princip vi har haft ett (ärende) där kvinnan vill medverka. Ett som var en sånhär liksom... alkoholist på parkbänken liksom.

Uttrycket "sån här alkoholist på parkbänken" indikerar att det finns förförståelse och föreställningar om denna grupp. Det visar även på antagandet att dessa har ett specifikt beteende, vilket indirekt implicerar ett antagande om att dessa människor beter sig på likartat vis även i andra sammanhang. Generaliseringar om vissa kategorier av människor kan få problematiska konsekvenser för enskilda brottsoffer. Här kan man återigen referera till Ekbrands (2006) påpekande om en förhärskande avvikelse-diskurs som utgår ifrån att "onormala människor gör onormala saker". Nästa citat demonstrerar att vissa människor blir stämplade utifrån vilken kategori de anses tillhöra.

J: Något som kan vara negativt för målsägande i hennes och misstänkt relation?

I: Näe, alltså det är klart det är negativt om dom är ett alkoholistpar som brukar sitta på parkbänkarna, slå på varandra och hon har druckit så mycket att hon inte kommer ihåg. Det bli ren uppenbar nackdel för då kan hon ju inte minnas vad som hänt.

Här förväntas kvinnan i ett alkoholistpar inte komma ihåg vad som skett på grund av sin alkoholkonsumtion. Intervjupersonen är medveten om att detta inte är fallet varje gång, men det finns en negativ förväntning som kan bli problematisk om målsägaren faktiskt kommer ihåg. Denna stämpling fungerar även omvänt.

J: Finns det något idealiskt, typiskt brottsoffer enligt dig?

I: Det de är väl de missbrukande kvinnorna för dom syns det ju på. Dom brukar ju oftast ha blåmärken i ansiktet. Dom brukar ju oftast vara misshandlade.

Detta kan tolkas som positiv förväntning på målsägar-kategorin missbrukare, att ha tydliga ”blåmärken i ansiktet” vilket utgör bra bevisning. Det riskabla med förväntningar, positiva som negativa, är att dessa generaliseringar riskerar påverka både ”kategorin” missbrukare och förundersökningen, då utredarna utgår ifrån att man redan ”vet” gruppens kontext, situation, och beteende, varpå alla utredningsmoment kanske inte utförs.

Utländska kvinnor

Nästa kategori definieras som kvinnor med utländsk härkomst, som i de flesta fall åsyftar personer som ej är födda i Sverige, även benämnda ”invandrare”. Nedan är en beskrivning av den speciella utsatthet denna grupp har.

(...) framförallt kvinnor som inte talar svenska... är jätte (utsatta). Dom kommer på våra förhör och vet ingenting (...) Hade en kvinna där personalen från kvinnojouren tog upp google-translate och börja förmedla till henne att dom inte visste om hon fick vara kvar en natt till eller inte, och att socialen skulle återkomma om det under dagen. (...) Så den kategorin, folk som inte pratar svenska är väldigt utsatta.

Citatet visar medvetenhet och förståelse för problematiken brottsoffer som ej kan språket erfar. Intervjupersonerna uttrycker även att det är ”jobbigt att använda tolk till allt” i utredningen, dels på grund av tidsåtgången, vilket gör gruppen än mer utsatta. Citatet nedan visar exempel på en föreställning om gruppen:

I: Sen finns det dom som gör anmälningar, eh där har vi ju väldigt mycket... eh invandrare tillexempel, där kvinnorna gör anmälningar därför att dom vill att vi ska läxa upp deras män. Att vi ska tala om va, hur

svensk lag är! Att i Sverige får vi inte slå kvinnor... och sen vill dom inte vara med... sen får vi inte tag i dom!

J: Okej.

I: ..utan det enda dom vill är att vi ska läxa upp.. honom.

J: Hur eh menar du, tänker alla att, ja att ni ska...?

I: Ja att han ska plockas in och vi ska prata med honom, och prata förstånd med honom (...) Och sen förstår dom inte, att så fungerar inte lagen i Sverige. Så det kan ju bli lite galet ibland., och då försvinner dom helt plötsligt och då får vi inte tag i dom. När dom inser att det faktiskt är ett brott mannen har begått, och att vi måste utreda. (...) Det är faktiskt ganska vanligt.

Detta citat visar på förförståelse och negativ förväntning på gruppen utländska kvinnor. Tidigare har ovanstående intervjuperson talat om vikten av kunskap om normaliseringsprocessen eftersom den bidrar till förståelse för brottsoffer, och har även ”gissat att otillgängligheten eventuellt beror på rädsla” eller på ”påtryckningar av familj och släkt” från kvinnans eller mannens familj.

Trots denna kunskap, appliceras den i citatet ovan inte på kategorin utländska kvinnor, utan påvisar en problematisk generalisering i påståendet ”kvinnorna gör anmälningar därför att dom vill att vi ska läxa upp deras män”. Att kvinnorna ”blir onåbara” innebär ju att utredarna ej kan veta skälet till deras frånvaro. I talet om andra ”kategorier” av kvinnor, utgår intervjupersonen från att målsägande mest sannolikt blir onåbara på grund av rädsla.

Det är problematiskt att påståendet om ”uppläxning” inte är nyanserat eller öppet för andra tolkningar av målsägarnas onåbarhet. Denna negativa förväntning riskerar att påverka dessa brottsoffers utredningar negativt, exempelvis bidra till att mindre resurser läggs på dessa ärenden.

Målsägare med lägre trovärdighet

Intervjupersonernas tal om vissa personer, både målsägare och misstänkta, indikerar att utredarna ser deras utsagor som mindre tillförlitliga. Nedan är ett exempel på det.

Och hon var, hon *var en* tonåring som var ute på mycket... äventyr själv. (...) Hon var, hade åkt dit på några grejer själv liksom. Gjort lite brottsliga grejer så. Så hon hade ju lite låg trovärdighet från början. Indirekt då eftersom hon hade ljugit tidigare om sådana grejer.

Här säger intervjupersonen att målsägande hade lite lägre trovärdighet från början. Utredare bör kunna särskilja sina förkunskaper om målsägare eller misstänkt från aktuellt ärende.

Det som kan vara en nackdel det är ju om man kan se tio anmälningar som hon har gjort, och han har gjort tio anmälningar av henne tidigare, och ingen av dem har lett vidare. Då kanske man inte tar emot det så seriöst heller, utan att man tycker att dom kommer ändå ta tillbaks och såhär (...)

Ovanstående inställning till en målsägare som upprepat gjort anmälningar som ej lett till åtal, eller befaras "tas tillbaka", är oerhört problematiskt på grund av bristande likabehandling, objektivitet och professionalitet i förhållande till målsägande/misstänkt. Skälet till att "tio anmälningar" ej "lett vidare" kan bero på att bevisen var för knappa, att rädsla eller normalisering styrts målsägares agerande, eller, utifrån citatet, att utredarnas inställning bidragit till en undermålig utredning på grund av just negativ förväntning om målsägare/misstänkt. Nedan är ännu ett exempel på en "kategori" målsägare som anses vara mindre trovärdiga.

J: Är det vissa fall som anses svåra att dra vidare?

IP: (...) Om man inte har någon bevisning, så det är ju ett ganska typiskt.. Och sen har vi ju dom här fallen, vårdnadstvisterna. Det här eh..

J: Vad handlar det om då?

IP: Ja det är ju det här att, eh, den här frustrationen. Alltså det handlar många gånger om att en kvinna gör en anmälan mot mannen. Olaga hot då. Att han har sagt saker och ting, och hon vill inte att de ska få träffa barnen. Och så ligger dom i vårdnadstvist...

J: Mhm!

IP: ...och så gör hon en anmälan då, och här har vi inte heller någon bevisning! (...) Och ibland kan jag känna att eh.. att det aldrig skulle ha gjorts en anmälan överhuvudtaget, för det är ju två vuxna som har skaffat barn... och dom är ju oftast... mindre vuxna än barnen är. (...)

IP: Eller så söker kvinnan kontaktförbud och så tror hon att bara hon får kontaktförbud, då får hon samtidigt ensam vårdnad om barnen.

Dessa så kallade "vårdnadstvist-ärenden" har även tagits upp i kapitlet om Organisationsdiskursen, och anses svåra att utreda, eller anses vara händelser som ej ska rubriceras som brott.

Vårdnadstvist-ärendena handlar enligt IP om "Svensson-par som hamnat i en felspiral" efter en skilsmässa/separation, och där benämningen "Svensson" tillskrivs en så kallat "icke-våldsam relation". Detta undergräver tanken från feministiska diskursen som BNR anammat att "alla kan drabbas av våld". Vidare riskerar denna förförståelse negligera det faktum att hot sällan uttalas utan tidigare historia av våldsamma handlingar, enligt Ekbrand (2006), som även karaktäriserar handlingar i ovanstående citat som separationsvåld. Hot som, även om de är opreciserade, är ämnade att skrämma målsägande för att påverka utkomsten av förhandlingar om barnen (ibid).

Potentiella implikationer av användningen av kategoridiskursen

De uppenbara konsekvenserna av kategoridiskursen är att utredarnas förförståelse och negativa och positiva förväntningar om målsägande och/eller misstänkt indirekt skapar sämre förutsättningar för utredningen eftersom risken är stor att de åtgärder som vidtas i förundersökningen påverkas av förförståelsen. Oavsett tidigare erfarenheter av en viss "kategori", måste alla medborgare ha samma

objektiva utgångsläge, både vad gäller inställning till, och utredning av sitt ärende. Detta tycks dessvärre inte vara fallet i dagsläget utifrån IP:s utsagor. Dock nämns att det är tillgänglig bevisning som styr. Risken finns dock att negativ förförståelse om en ”kategori” påverkar arbetsinsatsen som läggs på bevisinsamling. Därutöver fokuserar förundersökningsledaren på ärenden som tros ha möjlighet att gå till åtal, och en negativ förförståelse påverkar även den bedömningen.

Om denna inställning är representativ för BNR innebär kategoriseringen både bristande rättssäkerhet och objektivitet. Att målsägare bemöts och utreds på ett likvärdigt och objektivt sätt ska vara självklart utifrån rättssäkerhet. Om förförståelse finns om en viss ”kategori” bör den med fördel användas för att ställa rätt typ av frågor och hitta kringbevisning eller vittnen som kan tänkas tillgängliga utifrån målsägandes sociala position och kontext.

Talet om avvikelser är framträdande i intervjuerna. Dock framträder ett motstridigt tal, att ”alla människor” kan drabbas, oavsett social bakgrund eller social position i samhället. Den feministiska diskursen och kategoridiskursen används parallellt i talet om trovärdighet. Min analys visar dock att ”avvikelse”-talet är starkare än talet om att ”alla kan drabbas av våld”.

Kategoridiskursen i förundersökningarna

I analysen av utredningsmaterialet framkommer de olika kategorierna på två olika sätt. Antingen genom polisens beskrivning av målsägare/misstänkt, eller att det i förhören framkommer beskrivningar som liknar intervjuempirins ”kategorier” av målsägande, misstänkt eller vittne.

I dessa förundersökningars slutidéer framställde framförallt målsägare eller vittnen misstänkt som män med alkoholproblem, psykiskt ostabila eller svartsjuka, eller som tidigare kända gärningsmän. Misstänkta framställde målsäganden som svartsjuka, psykiskt instabila eller att de ej ville släppa taget om relationen.

Också förhørsfrågorna undersöker huruvida misstänkts bild av målsägande stämmer, samt om målsäganden ”stannar kvar” eller ”fortsätter ha kontakt” efter anmälan. Alla misstänkts framställningar av målsäganden faller in under avvikelsekategorin. Dock är det svårt att analysera huruvida dessa kategorier haft betydelse för förundersökningarna genom att bidra till negativa eller positiva förväntningar på målsägande eller misstänkt eftersom alla förundersökningar har lett till åtal. Däremot kan de misstänkts påföljder ha påverkats av deras framställning av målsäganden i slutidéerna, eller av målsägarnas prat om misstänkt enligt ovanstående kategori, då straffmätningen, även i de utredningar där flera misshandlar förekommit, var förhållandevis låg.

5.6 Sammanfattande analys

Diskursordningen och de dominerande diskurserna

Faircloughs tredimensionella analysmodell utgår ifrån analys av textens egenskaper, analys av textens produktion och konsumtion, det vill säga den diskursiva praktiken, samt analys av den sociala praktiken och diskursordningens konsekvenser på denna, och här används även sociologisk teori (Se avsnitt Teori).

Diskursiv praktik

Att analysera den diskursiva praktiken innebär att ta reda på hur texter produceras och konsumeras, (tillblivelsevägar) och vilka diskurstyper och genrer som finns inom en diskursordning, samt graden av interdiskursivitet dem emellan (Winther Jorgensen, 2000:85–86).

På BNR produceras text på olika sätt, exempelvis genom att uttryckande poliser samlar bevismaterial och håller förhör på plats och/eller att polisförhör sker på polisstationen och konsumeras, i samtal mellan utredare, FU och åklagare, i åklagarens granskning och bedömning av tillgängligt bevismaterial, samt genom att utredaren skriver ihop en slutidé utifrån ovanstående material.

Min analys visar att i diskursordningen på BNR i Storgöteborg kan fem olika diskurstyper urskiljas. Dessa är: organisationsdiskursen, kategoridiskursen, våldsdiskursen, könsdiskursen och den feministiska diskursen. Diskursordningen på BNR är i hög grad konventionell på så sätt att arbetsförloppet från inkommen anmälan till eventuellt åtal följer en normativ idé om hur brott ska utredas och bedömas och en konservativ tanke om vilka som kan vara brottsoffer och misstänkt. Diskursordningen som finns på BNR i Storgöteborg är enligt min empiri framförallt påverkad av organisationsdiskursen, som styr hur arbetet inom polisen ska gå till, samt av kategoridiskursen. Fairclough menar ”att diskursiv förändring kan analyseras genom relationerna mellan de olika diskurserna i en diskursordning och relationerna mellan diskursordningar ” (Winther Jorgensen, Phillips, 2000:77).

Man har använt en diskurstyp från en annan diskursordning, nämligen den feministiska diskursordningen och anammat kunskap om ämnet mäns våld mot kvinnor, exempelvis används makt- och kontroll begreppet, ”alla kan drabbas” och normaliseringsprocessen vilket tyder på viss interdiskursivitet (2000:77–79). Men detta räcker inte för att förändra diskursordningen fullt ut på BNR där organisationsdiskursen och kategoridiskursen fortsatt dominerar. Analysen visar att kunskapen och begreppen från den feministiska diskursen inte används konsekvent och kunskapen därom inte implementerats ordentligt i utredningsarbetet.

Könsdiskursen och kategoridiskursen spelar in i bedömningen av, och i talet om vem som anses kunna vara offer och gällande vad som anses vara ett accepterat kvinnligt respektive manligt beteende. Tillsammans påverkar dessa två diskurstyper vilka ärenden som prioriteras i balanserna utifrån utredarnas tidigare förförståelse, när de korrelerar med organisationsdiskursens bedömning.

Kategoridiskursen påvisar en bristande och inkonsekvent förståelse för brottsoffers reaktioner på våld, och/eller gällande trovärdighetsbedömning beroende på ”kategoritillhörighet” på brottsoffret, trots kunskap om normaliseringsprocessen. Våldsutsatta ”utländska kvinnors” tysthet efter anmälan tolkas exempelvis annorlunda än svenska kvinnors tysthet. Analysen påvisar därmed att organisations- kategori- och könsdiskursen fortfarande har en dominerande ställning i förhållande till den feministiska diskursen. Polisorganisationen och brottsutredningens praktik är utformad främst efter ett könsneutralt subjekt, och är anpassad efter brott som drabbar män (Wendt Höjer, 2002). Som en konsekvens uppstår en problematik då organisationsdiskursen erfordrar en hög bevisbörda för åtal, eftersom många brott i nära relationer saknar just bevis eller vittnen. Kringbevisning är till viss del en lösning på detta, men våldsutsatta kvinnor är sällan i stånd att agera rationellt. Varken polisorganisationen i Storgöteborg eller BNR har uppdaterat sina arbetsmetoder i takt med ny forskning gällande mäns våld enligt mina resultat. Våldsutsatta kvinnor riskerar att förlora på denna diskursordning eftersom kunskapen i den feministiska diskursen används på fel sätt.

Därtill tillkommer bristande resurser till tekniska hjälpmedel, nödvändig utbildning och personalbrist för att kunna utföra ett bra arbete vilket visar att BNR är en nedprioriterad enhet. Att arbeta på BNR ger inte status och få män vill arbeta där enligt IP.

Textanalys

Jag har valt att göra en enklare textanalys utifrån en egen ad hoc modell baserat på de olika kategorier jag delade in intervjuempirin ifrån och vissa återkommande uttryck därifrån (Winther Jorgensen, 2000:87–88).

I intervjuempirin finns ofta återkommande uttryck såsom ”magkänsla”, ”känner”, ”tycker”, ”trovärdig”, ”inte trovärdig” och ”dignitet”, vilket applicerat på utredningsarbetet kan tyda på en personbunden och ojämn arbetsinsats beroende av den enskilda utredaren. Att känna och tycka är bundet till subjektiva föreställningar och förförståelse och enligt Ekbrand tar tjänstemän med sig egna värderingar, åsikter och känslor i sitt arbete (2006). Detta tillvägagångssätt är inte rättssäkert eftersom utredning och bedömning av varenda ärende ska vila på objektivitet och kunskap om våld, för att uppnå likvärdighet.

Även uttryck och ord såsom ”lite hot och ofredanden”, ”polisiärt”, ”riktiga brott” och ”dignitet” på ett flertal ställen i intervjuerna tyder på att våldsdiskursen utgår från att våld definieras som fysiskt våld. På BNR är talet om fysiskt våld återkommande när våld benämns och främst fysiskt våld som lagförs, trots att hot, ofredanden och olaga förföljelse utgör hälften av ärenden som kommer in, enligt intervjupersonen. Detta tyder på en stor diskrepans mellan polisorganisationens och resten av samhällets definition av våld, framförallt gällande våld som drabbar kvinnor i egenskap av kvinnor (Wendt Höjer, 2002). Trots att forskning om mäns våld visar att våld eskalerar över tid (Lundgren, 2004) lagförs våldet först när det givit synliga bevis på kvinnan. Resurserna, i form av personal, tid, teknik, utbildning, kunskap och engagemang finns inte för att lagföra ofredanden, hot och olaga förföljelse.

Social praktik

Utredningsarbetet på BNR ingår i en större social praktik, och är del i rättskedjan.

Polisorganisationen är också en viktig samhällsinstitution som lagförande instans där fenomenet mäns våld mot kvinnor varit föremål för politiska reformer och lagändringar. Man talar sedan 1990-talet om mäns våld som en konsekvens av en strukturell ojämlikhet mellan könen, vilket härstammar från den feministiska diskursen som utgår från feministisk forskning (Wendt Höjer, 2002). Empirin visar att den diskursiva praktiken på BNR bara delvis anammat det feministiska kunskapsgodset om mäns våld, vilket är märkligt eftersom det är en enhet som ska lagföra just mäns våld mot kvinnor med hjälp av de politiskt beslutade lagarna och därigenom bidra till jämställdheten och likhet inför lagen.

Inom polisorganisationen dominerar diskurser från tiden innan jämlikhet fanns med på den politiska agendan, såsom kategoridiskursen som använder sig av ett avvikelseparadigm som härstammar från Jung. Likaså könsdiskursen som bygger på de stereotypa könsrollerna där respektive kön anses ha specifika egenskaper som är varandras motsatser. Dessa könsroller är i sig byggda på en ojämna maktfördelning där män har mer makt (Rosengren, 2005; Wendt Höjer, 2002).

En användning av den stereotypa könsdiskursen kan resultera i att vissa beteenden inte ifrågasätts eftersom könsroller ses som essentiella. Att mäns beteenden undgår problematisering, eller att kvinnors beteenden ifrågasätts om de inte följer normen för kvinnor i en heterosexuell parrelation, utifrån utredarnas egna föreställningar.

Kategoridiskursen kan ha konsekvenser i form av negativ och positiv förväntning och förförståelse utifrån avvikelseparadigmet (Ekbrand, 2006) om olika ”kategorier” av människor, vilket riskerar att medföra en icke objektiv bedömning. Detta sammantaget bidrar till att utredningsarbetet på BNR i

Storgöteborg bidrar till att reproducera ojämlikhet.

5.7 Slutkommentar

Min diskursanalys synliggör de verksamma diskurserna inom BNR och vilka som är de dominerande diskurserna. Rapporten påvisar hur diskurserna potentiellt kan påverka brottsutredningar, antalet väckta åtal och på sikt lagföringen av brott gällande mäns våld mot kvinnor. Intervjuempirin visar att talet om våld, kön och heterosexuella relationer kan påverka utredningarna utifrån enskilda utredares föreställningar om densamma, vilket visar behovet av utbildning för att motverka detta. Våldsdefinition på BNR och de tillgängliga lagarna misslyckas att komma åt det faktiska våldet kvinnor utsätts för. I nuläget är det främst fysiska våld som lagförs, trots att det psykiska våldet anmäls i nästan lika hög utsträckning eller högre, enligt intervjuerna. Att jag intervjuat kvinnor påverkar också innehållet eftersom de stereotypa könsrollerna är så starka i samhället och på BNR. Endast tre män arbetade på enheten när intervjuförfrågan gick ut och ingen anmälde intresse. Brottsom drabbar kvinnor verkar främst engagera andra kvinnor.

Det är inte försvarbart i ett land som kallar sig feministiskt och jämställt att polisens utredningsarbete på BNR i Sveriges näst största stad riskerar att reproducera ojämlikhet. Lagföringen i ett land är en direkt avspeglning av dess demokrati eftersom lagarna finns till för att skydda dess medborgare - alla medborgare. Om det ser ut på likande på BNR i andra polisdistrikt är det ett stort problem. Min rapport om BNR i Storgöteborg samt tidigare forskning (Weinehall, 2007; Scheffer Lindgren, 2009; Larsson, 2006) visar att polisen i våra specifika undersökningar inte räcker till för uppdraget som lagförande instans gällande mäns våld mot kvinnor.

Olika sätt att motverka reproduktionen av ojämlikhet genom brottsutredningar på BNR-enheter kan exempelvis vara att anställa civila utredare som har spetskompetens om mäns våld mot kvinnor, att specialutbilda alla som arbetar inom BNR med kontinuerlig fortbildning om mäns våld och om normkritik, och inte minst att polisledning prioriterar ekonomiska satsningar på BNR-enheter runt om i landet. År 2019 startades i Stockholms län initiativ Gryning som ska satsa på utredning av mäns våld mot kvinnor på uppdrag av regeringen (SvD, 2020).

Satsningar på polisorganisationen för att lagföra mäns våld mot kvinnor bör styras av politiska incitament gällande riktlinjer för utbildning, brottsutredning och ekonomi för *alla* polisdistrikt i landet. Denna fråga måste upp på den politiska dagordningen. Det behövs även en politiskt styrd omorganisering av polisen, samt upprättandet av ett oberoende statligt organ för insyn och granskning av polisens arbete. Detta är särskilt avgörande i de fall polisen brustit att lagföra upprepade anmälningar vilket i slutändan lett till en kvinnas död.

Referenser

Bokpublikationer:

Alvesson M., Sköldberg, K. (2008) *Tolkning och reflektion:vetekspasfilosofi och kvalitativ metod*, Lund: Studentlitteratur

Burman, M. (2007), *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor: om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*, Uppsala: Iustus

Ekbrand, H. (2006), *Separationer och mäns våld mot kvinnor*, Göteborg: Intellecta Docusys

Lundgren, E. (1997) *Våldets normaliseringsprocess*, Linköping: Tryckeriet AB

Lundgren, E. Heimer G, Weststrand, J & Kalliokoski, A-M (2002), *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige- en omfångsundersökning*, Umeå: Åströms tryckeri AB

Larsson, M (2006), *Straffmätning för våld i nära relationer*, I: Brottsoffer: ansvar och konsekvenser: Ett viktinologiskt forskningsseminarium i Umeå den 22 november 2006. Juridiska institutionen, Umeå universitet

Rosenberg, T. (2005) *Könet brinner - texter i urval av Tiina Rosenberg*, Stockholm: Natur och Kultur

Scheffer Lindgren, M. (2009), *Från himlen rakt ned i helvetet. Från uppbrott till rättsprocess vid mäns våld mot kvinnor*,

Weinehall, K (2007) *Mäns våld mot kvinnor i nära relationer: Polisens hantering av en brottslig handling*, Umeå: Pedagogiska institutionen

Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska regler för samhälls- och humanvetenskaperna*, Vetenskapsrådet Copyright © Vetenskapsrådet Tryck: Elanders Gotab

Wendt Höjer, M. (2002) *Rädslans politik. Våld och sexualitet i den svenska demokratin*, Lund: Liber

Winter Jorgensen, M., Phillips ,L (2000), *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur

Internetkällor:

Roks (2020) 2020-05-31: <https://www.roks.se/fakta-och-statistik>

Göteborgs Posten (2013) 2013-09-03: <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.1774893-aklagaren-yrkar-pa-livstid>

World Health Organisation (2013), *WHO report highlights violence against women as `global health problem of epidemic proportions`*. 2013-09-02: http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2013/violence_against_women_20130620/en/index.html

SVD (2020), 2020-02-16: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/initiativ-gryning-polisens-satsning-for-att-bekampa-valdet-mot-kvinnor>

FN (1993) 2020-05-31: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.21_declaration%20elimination%20vaw.pdf

